

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
פינחס
תמוז ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דברים לזכרו של הרב ישראל ב"ר נסים רצאבי זצ"ל, דוד מרן שליט"א, שהשבוע חל יום
היארצייט שלו.

ביאור דברי המדרשים כי לא חרבה ירושלם אלא מפני עין הרע, והרחבה בעניין טבע עין
הרע להזיק.

האם עין הרע עובר גם דרך משקפיים כמו לגבי הזיק ראייה, האם בזמנינו עין הרע מזיק יותר
מבדורות הקודמים, והתייחסות לתשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין שולטת עין הרע
בעיר בני ברק ת"ו.

אודות תשובות הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בענייני עין הרע, ומה הסיבה שאשה מעוברת מפילה
כאשר דורכת על צפרניים. ואיך הדבר בזמנינו.

המשך בעניין דין כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', תשובה לשואל על יישובו של מרן
שליט"א בדעת הרשב"ץ שהתחיל מ'להיות לכם לאלהים', כי זה לא בגלל דין כל פסוקא
וכו' אלא מפני שלא רצה להתחיל במלה 'אני', והאם איסור כל פסוקא וכו' הוא רק כאשר
קורא כך בכוונה.

ביאור תשובת מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק לגבי אלפי"ן בס"ת ישנים שהאות יו"ד העליונה
דבוקה יותר מדאי לגוף האות, וקיים עד היום ס"ת בכתב יד קדשו של מהרי" ונה זצ"ל בו
נכתבו האלפי"ן כך, ודברים נוספים שאפשר לראות בס"ת זה, כגון שאין תגין כלל, חריצת
השרטוט, ריוח בין פסוק לפסוק, סימון במסמר בסוף פסוק ואתנחא ואפי' במלה 'את', ועוד.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 600

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לרפואת הילד ישי בן בנימין שיחי' הזקוק לרפואה שלימה בקרוב,
ולהצלחת חגית בת יחיאל שתחיי שתזכה לזיווג הגון במהרה,
בעבור שהתנדבו בעבורם למוסדות יד מהרי"ץ.
המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם,
וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת הילד ישי בן בנימין שיחי
הזקוק לרפואה שלמה בקרוב, ולהצלחת חגית בת
יחיאל שתחיי שתזכה לזיווג הגון במהרה, בעבור
שהתנדבו בעבורם למסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם,
ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם
וליבכם לטובה, אכי"ר.

דברים לזכרו של הרב ישראל ב"ר נסים רצאבי זצ"ל,
דוד מרן שליט"א, שהשבע חל יום היארצייט שלו.

כמרבן השיעור מוקדש לעילוי נשמת דודי, אחי
אבא, הוא הרב ישראל ב"ר נסים זצ"ל,
שהשבע חל יום היארצייט שלו. הוא נפטר
בעוה"ר בקיצור ימים ושנים, ביום שני י"ט תמוז
התש"ד ליצירה, ברנ"א לשטרות. הוא לא הניח
אחריו בנים או בנות, כי הם נפטרו בחייו,
תנצב"ה.

משוסדמה נתעוררתי השנה להקדיש ולעשות
לעילוי נשמתו, אינני יודע מהי הסיבה, מן
השמים בא לי הדבר כמה פעמים. אמרתי
לעצמי, מי יודע, ילכו מחיל אל חיל, מדרגות
של צדיקים, כנראה צריכים לעשות אנחנו
משהו בשביל להוסיף ולפעול, כי אתערותא
דלתתא עושה אתערותא דלעילא.

כתבנו עליו קצת בזמנו בקובץ דברי חפץ וחלק
ח', עמ' ט"ז. הרי אבא מארי זצ"ל והוא, למדו
ביחד. אבא מארי שיבח מאד אותנו, החשיב
אותו יותר ממנו, אבל בעוה"ר לא זכינו לאורו.

בקובץ דברי חפץ שם, כתבתי דבר מיוחד
ומעניין בזה"ל, הוא – דהיינו אבי מארי זצ"ל –
ואחיו הצעיר ממנו הרה"ג ישראל זצ"ל
(שנלב"ע בדמי ימיו, כבן ל"ה שנה) קיבלו על
עצמם הנהגה קדושה של תנאים ואמוראים,
שלא לילך ארבע אמות בלא תורה. הפלא
ופלא. והיו הולכים שניהם יחדיו, כשהם גורסים
תלמודם על פה. וכששכחו את ההמשך, עמדו
על מקומם עד שנזכרו. עצרו. לא המשיכו
ללכת, אלא רק לאחר שנזכרו מהו ההמשך.
חזרו על תלמודם בעל-פה, כל הדרך, הלך
וחזור.

את בני הרב ישראל נר"ו, קראתי על שמו. על
דרך שנאמר [תהלים מ"ט, י"ב] קראו בשמותם
עלי אדמות. אולם כיון שהוא נלב"ע בקיצור
ימים ושנים, וכתבו בספרים שאין לקרוא על
שמו של אדם כזה, הוספתי וצירפתי לכך
שיקרא כך על שמו של בעל החפץ חיים
ומשנ"ב זצוק"ל.

בזמנו [חודש אדר, שנת התשל"ז] הוצאנו לאור
לראשונה הגדה של פסח 'פרי עץ חיים' מתוך
כתב-יד קדשו של מהרי"ץ זיע"א, והבאתי שם
בהתחלה את ההספד שאבא מארי זצ"ל כתב
עליו בימי השבעה. הוא היה בצער גדול עליו
בכל שנת האבל, ממש היה חולה.

כתוב שם כך, יום יקרת וצפירת התפארת.
אביר הרועים גולת הכותרת. צמרת הארז וגפן
אדרת. אבן יקרה ודר וסוחרת. גלגלתה הועלתה
ברוח סוערת. לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו,
עם כבוד ויותרת. כי נפלה עטרת ראשי, וגדלה
אש, למעי חומרת. מלשון הפסוק במגילת
איכה [א', כ'], מעי חמרמר.

וכצירי יולדה צירים אחזוני, וכמין צמרמורת.
חס לבי בקרבי, בהגיגי אש בוערת. איך מיהר
קרץ, קפץ ופרץ שורה מסודרת. ואיך נזמר
אשכול, לזמן מועט ושעה עוברת. ואבדה
מרגלית חביבה על בעליה מאד ונהדרת. גמר
אומר, בעל שפת יתר צחה, אר"ש לו מטהרת.
על כן מלאו מתני חלחלה, ויללה, סביבי חונה
ועוטרת. ודמעת על לחיי, שפוכה וניגרת. עד
כי תשש כחי ומוחי, כביצה מוזרת. ונפשי נקעה
מעלי, לאיש חמד מחזרת. לכן קראן לי מרה,
כאשה מצירה ומצטערת. כבתולה מייללת על
בעל נעורים ושק חוגרת. על ציץ נזר, אחיעזר,
פני קבצו פארוז, תראוני שאני שחרחרת.

יען עמו כל עיוני, והיה קיום נפשי, מחנק
בחרת. המלה 'נפשי' חוזרת גם על למעלה,
'קיום נפשי', וגם על ההמשך, דהיינו שנפשי
'מחנק' בחרת. עתה אשב בדד ואדום, אעטה
מעפורת. ופרע ישולח, לא יעבור עליו תער
ומספרת. נעתקתי מעיוני בחסרונו, דעתי מאד
נעכרת. עונותי ענו בי, מאנתי להקשיב, ונתתי
כתף סודרת.

יצחק [חלק ראשון סימן קס"ו]. כי אבא מארי נשא את מרת אמי תנצב"ה, ודודי הרב ישראל נשא אחריו את אחותה. היו לו חמשה בנים, אבל בעוה"ר כשהוא נפטר כבר לא נשארו הילדים (דבר מצוי בתימן שהילדים מתו ממחלות כידוע), ואשתו היתה זקוקה ליבוס וכו'.

אני מקוה כי הרב שילה הי"ו יצלם וידפיס זאת [עיין בסוף החוברת, עמ' 23], כי הספר הזה אינו נפוץ ואינו מצוי. זו מהדורא ראשונה של אגדתא דפסחא פרי עץ חיים, ונפוצה המהדורא החדשה המושלמת.

ביאור דברי המדרש כי לא חרבה ירושלם אלא מפני עין הרע, והרחבה בעניין טבע עין הרע להזיק. בילקוט שמעוני [בתחילת מגילת איכה] כתוב דבר נפלא, כי בעיר קדשנו ותפארתנו ירושלם תובב"א, שלט עין הרע. וז"ל, עין הרע שלטה בהם, והגלו אותם לבבל. ובמדרש תנחומא [הישן, פרשת מקץ] – לגבי מה שיעקב אבינו אמר לבניו [בראשית מ"ב, א'] לָמָּה תִּתְּרָאוּ, שלא יראו את עצמם – כתוב שם בסגנון אחר, לא חרבה ירושלם אלא מפני עין הרע. כיצד אפשר להבין זאת?

מובא שם במדרש תנחומא, שני פסוקים, כראיה לכך. הפסוק הראשון, סִפְקוּ עֲלֵיךְ כְּפִים כָּל עֲבָרֵי דָרֶךְ שָׁרְקוּ וַיִּנְעוּ רֹאשָׁם עַל בֵּית יְרוּשָׁלַם, הַזֹּאת הָעִיר שִׁיאֲמָרוּ כְּלִילַת יִפִּי מְשֹׁשׁ לְכָל הָאָרֶץ [איכה ב', ט"ו]. 'הזאת העיר שיאמרו, כולם נתנו עיניהם על ירושלם, כל העולם, שהיא כליילת יופי משוש כל הארץ'. 'יאמרו, היו אומרים.

כמו כן מובא שם הפסוק, עֵינִי עֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת עִירִי [איכה ג', נ"א]. 'עֵינִי עֹלְלָה לְנַפְשִׁי, העין הרע שעשיתי לעצמי, אפילו יותר ממה שהזיקו האחרים [ע"י בספר מעם לועז].

וכתוב עוד שם בילקוט שמעוני, דברים שאנחנו לא יורדים לעמקם, אבל הדברים לכשעצמם הם מזעזעים.

אנחנו כעת בליל שבעה עשר בתמוז, חובה שהימים הללו יהיו ימים של התעוררות. כידוע, בכל השנה אנחנו כאן בביהמ"ד 'פעולת צדיק'

והסיום הוא, לכן השליך משמים ארץ, תפארת: ישראל:

על זה עונים כל הציבור, הצור תמים פעלו וגו'. אבא מארי זצ"ל נשא את ההספד הזה אז בימי השבעה, אבל הוא רשם זאת, וממנו העתקתי. אלו ממש דברים, יורדים חדרי בטן.

אינני חושב כי מישוהו יבין, למה הוא מתכוין במלים, 'איך מיהר קרץ, קפץ ופרץ שורה מסודרת'. פירוש המלים עצמם מובן, המלה 'קָרַץ' היא מלשון הפסוק בירמיהו [מ"ו, כ'] קָרַץ מִצָּפוֹן בָּא בָּא. המלה 'קָרַץ', היא מלשון הפסוק [איוב ל"ג, ו'] מִחֶמֶר קָרַצְתִּי.

המפרשים שם אומרים, כי זה לשון כריתה וחיתוך. א"כ 'איך מיהר קרץ', דהיינו איך נהיה החיתוך, מלאך המות מיהר והזדרז לקחת אותו קודם זמנו, 'קָפַץ וּפָרַץ' [המלים קָפַץ וּפָרַץ, הן חרוזות עם קָרַץ, לפי מבטאנו שניקוד פתח וסגול היינו הך], אבל לגבי המשך המלים 'שורה מסודרת', מי היה מבין זאת מעצמו. לולא דמיפרשא לי מיניה דאבא מארי הוא בעצמו.

הוא אמר לי, כי הרבה פעמים יצא שבתפילת מנחה שלשבת או בשני וחמישי, היו עולים לתורה, (הרי המנהג להזמין לפי סדר ישיבתם בביהכ"נ, לכן מצוי היה שהיו קוראים אותם כסדר), סבי ואבא מארי והוא. שלושה. זהו פירוש המלים 'שורה מסודרת'. שלושתם בלבד קראו באותו זמן בס"ת.

וכמדומני שהוא הוסיף אז ואמר, כי ח"ו אולי זה אירע בגלל עין הרע. כידוע, בקהילותינו לא מחמירים בזה ולא מקפידים על כך, בהמשך נרחיב בס"ד על כך. אבל בכל זאת, מי יודע? אולי זה בכל זאת מזיק ופוגע. נכון שלא חוששים לכך, ונוהגים לעלות.

בהזדמנות נוספת שמעתי מפיו שאמר לכך סיבה אחרת, כי הם נשאו שתי אחיות. הרי יש בכלל צוואות רבי' יהודה החסיד, שלא לשאת שתי אחיות. אמנם בקהילותינו לא חוששים לכך. אבל, כבר האחרונים אומרים, מי יודע? אף אחד לא בודק, מה קורה אח"כ במשך השנים. כתבתי על כך בס"ד בשו"ת עולת

לא אומרים בסוף הקדיש את המלים 'זינחמנו בציון ויבנה ברחמיו את ירושלם וכו' [עיין שיעור מוצש"ק ואתחנן התשע"ד, ומוצש"ק פינחס התשע"ה, ומוצש"ק מסעי התשע"ח, ומוצש"ק פינחס התשע"ט], אלא אנו מקצרים, אבל בימים הללו אנחנו אומרים זאת, וחושבני כי זה שוה לכל ימות השנה, אפילו שזה רק שלושה שבועות – יהי רצון שלא יהיה – כי כאשר אומרים זאת בכוונה, הדבר עדיף מאשר לומר זאת כל השנה בתורת דבר השגור בפה, ולא מתבוננים בכך. כאשר אומרים זאת במיוחד בימים הללו, אזי הדבר מעורר, וכן שנשים לב בכל פעם שמזכירים את ירושלם.

המדרש [שם בילקוט שמעוני, רמז תתקצ"ו] אומר כך, בשעה שביקש הקב"ה להחריב את בית המקדש, אמר כל זמן שאני בתוכה אין האויבים נוגעים בה. אלא אכבוש עיני ממנה, ואשבע עליה שלא אזקק לה עד עת קץ, ויבאו אויבים ויחריבו אותה. מיד השיב הקב"ה ימינו והחזירה לאחורינו, שנאמר השיב אחור ימינו מפני אויב וכו'. זהו מאמר ארוך, כדאי לעיין בזאת שם בפנים.

כתוב שם על משה רבינו כך, [מרן שליט"א קורא את דברי המדרש בקול בכין] מיד קרע בגדי כבוד שהלבישו הקב"ה, והניח ידו על ראשו, והיה צועק ובוכה, והלך אצל אבות העולם. אמר לו אביו עמרם, מה זאת לך בני? אמרו לו אבות העולם, משה רועה ישראל, מה היום מַיָּמִים? אמר להם, אבות אבותי, אין אתם יודעים שבית המקדש חרב, וישראל גלו לבין אומות העולם? מיד הניחו ידיהם על ראשם, וקרעו בגדיהם, והיו צועקים ובוכים, והולכים עד שערי בית המקדש.

כיון שראה אותם הקב"ה, חגר שק ותלש בשערו. ואלמלא מקרא כתיב, אי אפשר לאמרו. הדא הוא דכתיב, וְלָקַרְחָה וְלַחֲגֹר שֶׁק [ישעיהו כ"ב, י"ב], והיו בוכים והולכים מִשְׁעָר לְשַׁעַר, כאדם שמתו מוטל לפניו. והקב"ה מספיד ואומר, אוי לו למלך שבקטנותו הצליח, ובזקנותו לא הצליח. או להם לזקנים, שבזקנותם חרב ביתם.

הניח אברהם ידו על ראשו, וידו אחת חזר לאחוריו, והיה צועק ובוכה ואמר, רבש"ע, בְּנִי היכן הם? ואמר לו הקב"ה, ענן בא עליהם ושבה אותם. אמר לפניו, רבש"ע, למאה שנה נתת לי בן, והייתי שמח בו שמחה גדולה. ובשעה שאמרת לי העלהו לעולה, שמחתי ולא עכבתי על דבריך. ובאו מלאכי השרת ואמרו זה לזה, כך אמרנו זה לזה בשעה שהלך אברהם ועקד את יצחק בנו על גבי המזבח, בואו ונראה את הבן שנתן לו בקהיות שנים למאה שנה, ואינו חס עליו. ועכשיו לא תזכור זאת ותרחם עליו? פתח ואמר המקרא הזה, מי יתן ראשי מים וגו'. אמר יצחק לפני הקב"ה, רבש"ע, בני היכן הם? אמר לו, נמסרו ביד צריהם כצאן לטבח. אמר לפניו, רבש"ע, בשעה שאמר לי אבא, כְּפֹת עצמך על גבי המזבח, לא עכבתי על דבריו. עכשיו לא תזכור לי זאת, ותרחם על בני? פתח ואמר, שמעתי ותרגזו בטני וגו'.

אמר יעקב לפני הקב"ה, רבש"ע, בני היכן הם? אמר לו, עין הרע שלטה בהם, והגלו אותם לבבל. פתח ואמר, קלים היו רודפינו מנשרי שמים וכו'.

כפי שאמרנו לעיל, בתנחומא מובא זאת גם בלשון אחרת, 'לא חרבה ירושלם אלא מפני עין הרע', במקום 'עין הרע שלטה בהם והגלו אותם לבבל'. מובא זאת גם בילקוט המְכִירִי.

הדבר ברור, כי אי אפשר לומר כפשוטו שעין הרע זה מה שגרם את החרבן, כי מה שגרם את החרבן אלו העוונות, כפי שכתוב בפסיקתא רבתי, שהם עברו אפילו על עשרת הדיברות. וגם בילקוט שמעוני עצמו שם, כתוב כך במפורש לפני כן, באותה שעה היה הקב"ה בוכה וצועק ואומר, בני היכן הם? כהני ולויי היכן הם? אדירי היכן הם? ומה אעשה, כמה פעמים התריתי בכם שתחזרו בתשובה, ולא אביתם [מרן שליט"א אומר זאת ב'כינוי', 'בהם', ולא אבוי].

אבל, עין הרע שולט כשאינן זכות, כאשר אין הגנה. אילו היו מצוות, אילו היו מחזיקים בתורה, הזכויות הללו היו מחזיקות אותם, לא יעזור שום עין הרע, שום דבר לא יזיק. אולם

אדרבה, נשמט לו דברי ספר הברית, שם כתוב הדבר במפורש.

*

לפני שאנו ממשיכים, צריכים לדעת מה שכתוב בספר דבר שמואל, להרב שמואל אריה עקשטיין [דף שמ"ן] בזה"ל, החיד"א ורבי חיים פאלאג'י זצ"ל מביאים, שבימינו אלה, מזיק עין הרע יותר מימים הקודמים. וכן החפץ חיים מביא, שכהיום הוא יותר רע מימים הקודמים. אין לחשוב, כי אלו דברים שנחלשו. ישנם דברים, שכתוב לגביהם כי הם נחלשו, כגון רוח רעה, וכדומה. דברים מסויימים שמקילים בהם. לדבריהם, עין הרע בדורות האלה, זה יותר מזיק.

בספר תורת חיים עמ"ס סנהדרין הביא, כי בדגים לא שולט עין הרע, כפי שנאמר בפסוק [בראשית מ"ח, ט"ז] וַיֵּדְגוּ לָרֶבֶת פְּקָרֵי הָאָרֶץ, כיון שישנה חציצה במים. לכאורה, מה עוזר המים? הרי המים צלולים, ורואים אותם? אלא התשובה, כי זהו כוח שיוצא ח"ו מן האנשים אשר יש להם קנאה, לא כל אדם, ישנם כאלה האומרים [שו"ת מן השמים סי' כ"ב] כי הדבר גם תלוי באיזה מזל הוא נולד, ישנם אנשים מסויימים שיש להם עין הרע באופן מיוחד, שזה יכול לפעול ולהזיק. אם היינו רואים, זה כגון איזה אדם, או משהו אחר, כגון עשן. היום בזמנינו אולי אפשר לקחת דוגמא, להשוות זאת כמו קרני לייזר. אבל עין הרע, זהו דבר שאינו נתפש ולא נראה בעיניים, אולם זה נדבק ומזיק. אם כן לדבריו, המים הם מפסיקים. זה כמו ניצוץ. המים זה משהו שעוצר אותו.

מובן, כי הדבר אינו דומה לנדון דידן, דהיינו למשקפיים. כי הזכוכית, זה עוצר. אבל לפעמים, הראייה דרך זכוכית, רואים שעובר חום.

בספר דביר קדשו [פרשת בלק, דף שפ"ג] הביא כך, בשו"ת דובב מישרים [ח"א סימן קכ"ד] – זהו הגאון הרב מטשיבין זצ"ל – כתב, דע"י שישים מחיצה של זכוכית, שוב אינו שולט עין רעה. והוסיף [בהערות על שו"ע חושן המשפט, מובא בקובץ מוריה גליון רפ"א אדר התשס"ב] נפק"מ מעניינת,

בפועל, היה ניתן מקום שזה יפעל. עין הרע, זהו כוח אשר שם אותו הקב"ה בעולם, זה לא פועל לבד.

מהר"ל מפראג כותב בספרו נתיבות עולם [נתיב עין טוב, ודרך חיים עמ"ס אבות פ"ב משנה ט', ופרק ה' משנה י"ט] כך, ה' יתברך טבע בבריאת העולם הגשמי איזה כח רוחני הנקרא 'עין הרע', שיכול להזיק כמו אש השורפת, וזה מתעורר ע"י הסתכלות אדם בעל נפש רעה המקנא בטובת חברו, ולכן צריך האדם להיזהר לא להבליט את טובתו עיי"ש. ומהזהר הק' [ח"א דף ס"ח ע"ב, ח"ג דף ס"ג ע"ב] נראה שיש בני אדם שידוע שהם מכניסים עין הרע, ואולי הכוונה לאלו שבטבעם מרבים לקנאות באחרים.

ישנו הסבר נוסף, איך להבין זאת, במכתב מאליהו [חלק ג' עמ' 314], שהמבליט את הטובה שנתברך בה גורם שאחרים מקנאים ומצטערים שאין להם ברכה זו, ובגלל גרימת צער זה חוזרים לדון בשמים האם באמת מגיע לו המעלות שנתברך בהם, ואפשר שכעת כבר אין לו מספיק זכויות ואז יטלו את המעלות ממנו, וכך הוא ניזוק מעין הרע.

וע"ע בספר הברית [כמו שנציין לקמן], ובפרדס יוסף פרשת שמיני, ושאר ספרים.

האם עין הרע עובר גם דרך משקפיים כמו לגבי הזיק ראייה, האם בזמנינו עין הרע מזיק יותר מבדורות הקודמים, והתייחסות לתשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין שולטת עין הרע בעיר בני ברק ת"י. דיברנו בשיעור הקודם גם לגבי עין הרע של בלעם, כמו שנאמר [במדבר כ"ד, ב'] וַיִּשָּׂא בָלָעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל וגו', רצה להטיל בהם בישראל עין הרע וכו'.

והנה נכדי הבה"ח מרדכי תאם הי"ו שאל אותי אחרי השיעור, האם עין הרע עובר גם דרך משקפיים? התפעלתי מהשאלה.

עניתי לו, כי נראה לי שכן. משקפיים זה לא חציצה, כי עין הרע זהו כוח רוחני, ולא גשמי שחוצץ.

אחרי כן עיינתי בספרים, וראיתי כי יש בזה מחלוקת. הדובב מישרים אומר שלא, אולם נראה לענ"ד שדבריו תמוהים, וגם אין לו ראיה.

באם מרכיב משקפיים, הרי שיש מחיצה של זכוכית המפרידה מפני עין הרע, ושוב אינו מזיקו עיי"ש.

והוא מעיר עליו כך, ובדבר זה כבר עמד בתשובת אבקת רוכל [למזן הבית יוסף סימן קכ"א] שנשאל בראובן שרוצה לפתוח חלון על גינתו של שמעון, ומניח לפניו שמשות של זכוכית, והלה מעכב עליו משום היזק ראייה. והשיב, נראה דהטענה משום היזק ראייה אינה טענה, מפני שמחיצה של זכוכית הוה מחיצה להיזק ראייה, שהרי מפסקת וחוצצת מפני העין. והוא שתהיה סתומה יפה, ולא ישאר בה שום נקב שיהיה בו היזק ראייה.

בתשובת אבקת רוכל [ע"י לקמן] מובא, כי שאלו את מזן הבית יוסף לגבי ראובן אשר רוצה לפתוח חלון לגינה של שמעון, והוא ישים שמשות של זכוכית. אולם שמעון טוען, לא, אתה מזיק לי בראייה שלך. תישאר בלי חלון, כמו שהיה. הוא דן שם גם מצד שאולי הזכוכית תישבר במשך הזמן, ואם אפשר לעשות מאחורה שבכה של ברזל, או משהו אחר שיחזק את זה. לא ניכנס כעת לפרטי הפרטים, אפשר לראות זאת בפנים, נעמוד רק על הנקודה הזאת של היזק ראייה. אז הוא אומר, כי זאת אינה ראייה או טענה, כיון שמחיצה של זכוכית זהו הפסק, והיא שתהיה סתומה יפה.

הפתחי תשובה אשר מביא את תשובת מזן באבקת רוכל, כותב כי אין המדובר על זכוכית שלנו, זכוכית שקופה, כי בזכוכית שקופה נשאר ההיזק ראייה. מה זה משנה, אם זהו חלון פתוח, או עם זכוכית? מה הזכוכית עושה? הרי היזק ראייה הוא, שהאדם רוצה לעשות תשמישים צנועים בחצירו, דברים פרטיים, וכעת הוא פותח מולו. הדבר לא נוח לו, כיון שהוא צריך להסתיר את עצמו ממנו. אבל הוא אומר, כי לא מדברים על זכוכית כזאת, אלא על זכוכית אטומה, שלא רואים דרכה. דהיינו, זה שרוצה לעשות את הזכוכית, זה בכדי שיהיה לו אור בביתו, ואכן נכנס אור לביתו, אבל הוא לא יכול לראות משם החוצה. לדברי הפתחי תשובה, על כך מדבר הבית יוסף. אבל אם

אפשר לראות ולהביט דרך הזכוכית, אכן זה נחשב היזק ראייה ואסור.

וזה לשונו [כמובא בספר דביר קדשו שם], והפתחי תשובה [חזה"מ סימן קנ"ד ס"ק ט'] הביא את דבריו וכתב, נראה ברור שהמחיצה של זכוכית שהזכיר מזן ז"ל, אינו כמו שלנו שיכולין להביט דרך הזכוכית להלך, (כעין עששית הנזכר בגמ' ברכות [כ"ה ע"ב], ופרש"י שם ד"ה בעששית מחיצת זכוכית). רק הזכוכית שבזמנו היה חוצץ בפני העין, רק היה מביא אורה, אבל בזכוכית שלנו ודאי דיש בו היזק ראייה עיי"ש. והעיר בספר דביר קדשו [שם] בזה"ל, ולדברי הדובב מישרים, אתי כפשוטו. כך הוא כותב.

אולם נראה לענ"ד, כי הדברים תמוהים, למי שיראה את הדובב מישרים בפנים. בעל דביר קדשו מעיר, כי הפתחי תשובה כביכול מיישב זאת. כך הוא כותב, 'לפי הדובב מישרים, מיושב הפתחי תשובה'.

אבל הרי הדובב מישרים עצמו, ראה את הפתחי תשובה, אדרבה על כך נסובו דבריו. בעל דביר קדשו עושה שקלא וטריא, כביכול הרב מטשיבין בדובב מישרים לא ראה את הפתחי תשובה. מי שיעיין בדובב מישרים, יראה כי הוא בעצמו כבר ראה זאת, וכתב בזה"ל, אולם הנראה דנהי דחשיב ראייה ע"י זכוכית, מ"מ שליטת העין אינו פועל דרך הזכוכית. הוא מבין, כי עין הרע לא עובר דרך זכוכית. מסברא שלו, ככה נראה לו. וכעין זה מביאר בשו"ת אבקת רוכל מהב"י [סי' קכ"א], שכתב דמחיצה של זכוכית הוי מחיצה לעניין היזק ראייה. אולם בפתחי תשובה [חזה"מ סי' קנ"ד סק"ט] הניח בצ"ע, די"ל דהב"י מירי בזכוכית המביאה אורה, אבל אינו יכול להביט על ידה. הוא בעצמו ראה את האבקת רוכל, והוא כבר מעיר על עצמו, כי לפי הפתחי תשובה יוצא שבעצם הראיה שלו אינה ראייה. אז גם הוא מבין שהבית יוסף דיבר על זכוכית אטומה, וא"כ אין היזק ראייה, והוא בכל זאת משווה את עין הרע להיזק ראייה.

הרי ישנם שני מושגים. יש 'עין הרע', שהוא ע"י ראייה. ויש 'היזק ראייה', שזהו דבר שהאדם

[עדרשה קמורה], רצה לומר (brennglas), ששורף בכל אשר יפול עליו הנקודה תִּכָּף.

בזכויות מגדלת, מרכזים זאת וזה שורף וצורב את החומר הניצב מולו. זה מרכז את חוס השמש, ומבעיר אש. כידוע. כך זה בגשמי, ואותו הדבר בעין הרע.

לכן ראוי להיזהר, בחלון היוצא לרשות הרבים לעיני כל העם.

וה' ישמור עמו ישראל לעד, ויִצֵּל אֶל יִהְיֶה לָנוּ כסות עינים. את הטוב נקבל, ואת הרע לא נקבל. זאת תפילה, בקשה, שהוא מסיים בה. בעזרת ה'.

שאלה מהקהל: רְאֵיתָ ספר הברית. לא הבנת, הלא הוא עצמו כתב דמיירי בזכויות המגדלת, ומה ראיה מזה לזכויות דעלמא?

תשובת מרן שליט"א: מובן כי הוא לא מדמה העניינים ממש, רק שכח עין הרע גדול בעין זכויות גבנונית.

[נראה כי עין הרע דרך משקפיים, אתי במכל שכן ממראה, שהרואה בה את דמותו, יכול להטיל עין הרע בעצמו, כדכתב הרב קרבן שבת בשם הציוני פרשת בלק, והביאו מעכ"ת בנפלאות מתורתך פרשת שמיני על פסוק ואת בת היענה. ואם כשרואה בבואה כך, קל וחומר כשרואה את האדם עצמו דרך זכויות. ועוד ראיה לזה ממה שביקש בלעם להטיל עין הרע בישראל, אעפ"י שראה אותם דרך ענני הכבוד שהקיפו אותם, אלא שענני הכבוד הגינו עליהם מכך. אך יש לדחות, כי יש אומרים שישראל לא היו נראים דרך העננים. ויש אומרים שבאותה שעה לא היו מוקפים עננים. ויש עוד כמה סברות אחרות בזה, ואכמ"ל.

ומעניין לעניין באותו עניין, דהיינו אם כח רוחני יכול לעבור דרך זכויות, הנה כשקנה אבא מארי זלה"ה משקפיים עוד בתימן ועלה לקרוא בספר תורה בבית הכנסת אלשיך, אמר לו רבו מהר"ח כסאר זלה"ה שהיה חזן, כבר יש לך קְרֵאִיָּה (דהיינו משקפיים), בתמיהה ובפליאה. וכשעלה שוב לקרוא בספר תורה וראה רבו שלא הבין מה שרמז לו בפעם הקודמת, אמר

רוצה לעשות בביתו ובחצירו דברים אשר אינו מעוניין שאנשים אחרים יראו, כגון מה גודל לו בגינה, או מה הוא עושה, מה יש לו שם וכו'. אם לא היה חלון, בזמן שקנו את הבית ללא חלון, האדם אינו יכול עכשיו לחדש פתאום דבר שלא היה מתחילה, כיון שהוא גורם לו נזק. אבל עין הרע זה משהו אחר, כגון אם הוא רואה את שדה חבירו עומדת בקמותיה, וכפי שרש"י מסביר [ב"ב דף ב:]: שזה משום עין הרע. כי עכשיו השדה, היא בזמן בישול הפירות, הוא מקנא בהצלחתו שגדלה לו הקמה, אז ח"ו שלא ישלוט בו עין הרע. זהו מושג אחר.

איך משווה ביניהם הרב מטשיבין? להגיד כי כפי שאין היזק ראייה, כך גם עין הרע לא עובד פה? לכאורה זה לא קשור.

בהגותיו לחושן המשפט [סימן שע"ח], מה שצויין שהובא בקובץ מוריה [שם], הוא כותב על מ"ש ה"ב", דאסור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה כמבואר בש"ס בבא מציעא דף ק"ז – זה נמצא גם במסכת בבא בתרא דף ב' ע"ב – מטעם עין הרע, ויש לומר דאם מביט ע"י בתי עיניים, לית לן בה. דרך 'בתי עיניים', דהיינו משקפיים, אין עין הרע. עפ"י תשובת אבקת רוכל, מובא בפ"ת סי' קנ"ד אות ט', דמחיצה של זכויות הוי מחיצה להיזק ראייה.

אולם לכאורה, הדבר בבחינת 'לא קרב זה אל זה'.

וחוץ מזה, נראה במחכ"ת כי נשמט לו ספר הברית, שהוא מבין גדול בעניינים האלה, והוא כותב בדיוק ההיפך, כי דרך זכויות מזיק עין הרע יותר מראייה רגילה.

ספר הברית כותב זאת בחלק ראשון [מאמר י"ז, נפש החי שבמדבר, דף פ"ד ע"ב], לפני כן הוא מסביר את מהות הכוח של עין הרע, והוא מסיים [בסוף פרק ג'] בזה"ל, וידוע תדע דבר נפלא, כי פְּכִי יִתֵּן עֵין הרע דרך החלון והזכויות, הוא יותר מסוכן, ופועל רע יותר מאם היה מגיע על-ידי עין רוֹאֶה בלי חלון, כעניין השמש העובר דרך הזכויות הגבנונית

לו, אתה יודע שיש סגולה לקרוא בלא קראיה. ואמנם מהרח"כ זלה"ה אף שהיתה ראייתו חלשה, ומפני שהיה קשה לו לקרוא היה מתקרב הרבה אל הספר, לא השתמש במשקפיים אלא לעת זקנתו, כשכבר לא היה יכול לקרוא בלא משקפיים. איתמר.]

*

בספר דביר קדשו [שם, עמ' שפ"ה] הוסיף וכתב כך, כשנכנסתי להגר"ח קניבסקי שליט"א ושאלתיו, האם יש לחוש בדורינו לעין הרע? הוא לא ראה את דברי החיד"א והגר"ח פאלאגי, שהבאנו לעיל. גם בעל מנחת אלעזר כתב שבדורותינו מקובל שעין הרע שולט ביותר, כמובא בס' שמירת הגוף והנפש להר"י לרנר [סימן רמ"א הערה א' דף ת"ש]. הוא כנראה מבין, כי בדורנו זה פחות. עכ"פ מסתפק. ענה לי בבת שחוק, האם הנך גביר גדול שאתה חושש. מה יש לך? אתה כזה מליונר? על מה אתה מפחד מעין הרע?

המשכתי לשאול, ואם אני בכל זאת חושש, האם יש לזה מקום לחוש בדורינו? לפעמים ישנו מושג, 'מאן דקפיד קפדי בהדיה', הגמרא אומרת זאת במסכת פסחים לגבי 'זוגות', לא כתוב במפורש על עין הרע, אבל ישנם כאלה המבינים שזה גם על עין הרע. אם כן השאלה, אם בכל זאת הוא כן חושש לכך, האם הדבר נכון, או להתעלם מכך?

ענה לי, מקובלנו ממרן החזון איש זצ"ל, שבבני ברק אין שולט עין רעה.

שמעתם? חידוש גדול. בעיר בני ברק, לא שולט עין הרע. זה חוץ ממה שבבני ברק לא נופלים פצצות, זהו נושא נוסף, על כך צריך לדבר בנפרד, אין זמן לדבר על כך כעת.

שאלה מהקהל: אולי החזו"א דיבר לפני שנפתחו חנויות של אייפונים בבני ברק?

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. נכון. ולפני שנהיו מחלוקות עצומות, בתוך הישיבה [פוניבז']. המחלוקת שורפת יותר מהאש. ה' ירחם על עמו ונחלתו. אבל בכל זאת, ברוך ה', רואים כי גם כעת הפצצות נופלות מסביב בני ברק, כנראה שבכל זאת יש לנו עדיין זכיות.

מישהו אמר לי, כי בעיר נתיבות ת"ו, מישהו הראה לו היכן נפלו הפצצות בזמן האחרון, לפי המפה של העיר נתיבות, כל הפצצות נפלו מסביב לעירוב. פה ופה ופה, אבל בתוך העירוב לא נפל שום טיל, שום רקטה. וכדומה. פלא עצום. זכות התורה, ראויה היא שתגין, אבל חס ושלום אם ישנו קטרוג, אינני יודע האם אפשר לסמוך על כך.

שאלה מהקהל: מרן שליט"א אמר מקודם, כי גם בחרבן ירושלם, רק בגלל שהיו עוונות, אז שלטה עין הרע?

תשובת מרן שליט"א: נכון. אולי זאת טענה. בפרט אם יגידו ויפרסמו כי בבני ברק לא שולט עין הרע, אולי דבר זה לכשעצמו הוא עין הרע ח"ו, כפי שאירע לגבי ירושלם. אולי זאת המעלה של בני ברק. אז זה ג"כ מסוכן. בשביל זה צריך הרבה זכיות, או לעשות שמירה. ישנן הרבה סגולות נגד עין הרע, לא צריך להיבהל מכך. ישנם הרבה דברים, המגינים מפני עין הרע.

מצד שני, וידוע שמרן הסטייפלר זצ"ל הקפיד מאד בדברים אלו, וחשש טובא על עין הרע, והורה הרבה דברים שנבעו מחששו זה. הרי הסטייפלר, היה גיסו של החזון אי"ש. כידוע, הגר"ח קניבסקי הולך אחרי החזו"א עד הסוף, אבל אביו הסטייפלר לא הולך אחריו בהכל. הסטייפלר המשיך להתפלל בנוסח ספרד, הרי הוא בא ממשפחה חסידית, ובנו הגר"ח קניבסקי מתפלל בנוסח אשכנז, כי הוא הולך אחרי דודו החזו"א בכל מכל כל. ישנם דברים, שהסטייפלר לא קיבל את דעת החזו"א. ובנ"ד הוא חשש לעין הרע, למרות שהוא גר בבני ברק.

وهוא ממשיך וכותב, וכבר הביאו מגדולי המקובלים שאמרו, כי תפילה שאומרים בכל יום בכוונה ז'תצילני היום ובכל יום וכו' ומעין הרע, מועיל ביותר שלא תבוא, ואף לבטל ממנו עין רעה שנתנו בו.

ושמעתי שהגאון ראי"ל שטיינמן (שליט"א) [זצ"ל], מקפיד שלא לעשות מי שבידך על שמחות שיש לו, כיון שהדבר תדיר, וחושש

שבק"ק אחת, ראו עולים ארבעה אחים זה אחר זה, ולא מיחו בהם. הם לא ידעו, שבארץ תימן כולם לא חששו לזה.

אבל צריכים להסביר את העניין. אין פירושו שהתימנים אינם חוששים לעין הרע, כי אנחנו כן חוששים לעין הרע. והראיה, כי למשל לחתן יש שדאב בכיסו בכל שבעת ימי המשתה, וגם ישנם הרבה לחשים שהתימנים עושים נגד עין הרע, מה שנקרא 'יִדְרָעוּ'. תִּדְרָעָהּ. מי שיודע, ישנם תלמידי חכמים (או נשים בקיאות) העושים 'לחש' לעין הרע. זהו דבר נפוץ. עשו זאת הרבה תלמידי חכמים [וכמ"ש בס"ד בשלחן ערוך המקוצר סימן קמ"ח סעיף י"א]. בודאי שחוששים לעין הרע בדברים אחרים, רק בספר תורה לא חששו, כנראה בגלל שבדר"כ מכירים את כולם, גרו וחיו יחד, ולכן לא מתפעלים מכך. התרגלו. הרי עין הרע בא ע"י התפעלות ממה שהיוצא דופן, אבל בנ"ד כולם חיים ביחד, בדר"כ נמצאים כולם בעיר אחת ובבית כנסת אחת, נפגשים הרבה ומכירים, א"כ אין משהו שמעורר איזו קנאה מיוחדת. אא"כ ישנו דבר מיוחד, כפי שדיברנו מקודם.

שאלה מהקהל: כשנוסעים אחים לעיר אחרת, כגון שבת-חתונה, האם להקפיד שלא יעלו זה אחר זה לספר תורה?

תשובת מרן שליט"א: נכון. בזה ראוי גם לנו להקפיד ולהימנע. ועל כגון דא אין אצלינו מנהג ידוע להקל, כי הדבר לא שכית. דוק והבן.

בכל אופן, כך כתב השלחן ערוך [שם], יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע.

והשיב לו הגר"ח, דכל מה שכתוב בשו"ע, עלינו לקיים ואין לשנותו.

לגבי מה שכתוב בשלחן ערוך, לא משנים מדבריו. דהיינו, גם בבני ברק שלא יעלו שני אחים בזא"ז.

צריכים להבין זאת. מה החילוק?

ת"ח נוסף שאל אותנו על כך קושיא נוספת. הקשה להגר"ח [שליט"א] הג"ר משה שמעון גרליץ שליט"א [תא שמע עמוד קט"ז], הרי הטעם

מפני עין רעה. יש לו בלעה"ר הרבה צאצאים, ישנם הרבה שמחות, מי שבירך ועוד מי שבירך וכו', לא רצה לעשות מפני עין הרע. ויתר על ה'מי שבירך'.

בספר עומק הפשט [גליון 22, שנת התשע"ז, דף 171] כתב כך, רגיל בפומיה דהגר"ח קניבסקי שליט"א [ארחות רבינו חלק ג' עמוד ק"ג, דרך שיחה עמוד ע"ו, תא שמע עמוד קט"ז], שאמר לו הג"ר אלעזר צדוק טורצין זצ"ל, בשם החזון אי"ש זצ"ל, שבעיר בני ברק אין שולט עין הרע. וכך מורה הגר"ח למעשה, בהרבה דברים שתלויים בעין הרע. וכל הבאים אליו להתברך בעניין עין הרע, משיב שכבר בירך החזו"א, שעין הרע לא תשלוט בבני ברק, וכבר גירש החזו"א מבני ברק את כל המון המזיקים הבאים מעין הרע.

שאלה מהקהל: מה פירוש הדבר? וכי אין בין האנשים בבני ברק עין הרע?

תשובת מרן שליט"א: יש עין הרע, ישנם אנשים המקנאים, אבל זה לא מזיק.

המשך השאלה מהקהל: אבל הגמרא אומרת שרוב האנשים, תשעים ותשעה, מתים מעין הרע?

תשובת מרן שליט"א: לא דיברו על בני ברק... ולא בזמנינו.

אבל מובא שם בהמשך כך, הקשה להגר"ח [שליט"א] הג"ר אליהו מן שליט"א [מצווה ועושה עמוד תר"ס], אם כן שיהא מותר בבני ברק לעלות לתורה אב ובנו זה אחר זה, דמבואר ברמ"א [או"ח סימן קמ"א סעיף ו'] שטעם האיסור הוא מחשש עין הרע, ובבני ברק אין עין הרע. לא מובן מדוע הוא מזכיר רמ"א, זה מבעל השלחן ערוך בעצמו, מרן ר"י קארו.

אמרנו מקודם, התימנים לא נהגו את ההלכה הזאת בש"ע. אין לכך מקור בש"ס, הדבר כתוב במרדכי, ובספר המנהיג. ואבותינו לא נהגו לחשוש לעניין זה של עין הרע בקריאת ס"ת של אחים ובנים. אבל בש"ע כתוב כך. גם בכף החיים הביא וציין [שם בס"ק כ"ט], שישנו מישהו שאומר, כי לגבי עיר מסויימת לא חוששים לכך. הוא העלה זאת בשם ספר נוהג כצאן יוסף,

של צוואת ר' יהודה החסיד לאסור לינשא, כאשר שווים שמות שני המחותנים, או שתי המחותנות, או שמות החתן וחותנו, או שמות הכלה וחמותה, הוא משום חשש עין הרע. וא"כ בבני ברק שיהא מותר, כיון שאין שם עין הרע. והשיב לו הגר"ת, דברים שרבי יהודה החסיד אסר בצוואתו, ומהן הובאו גם בפוסקים, אי אפשר להתיר בבני ברק, אף שאין כאן עין הרע. כמו שאי אפשר להתיר לבני שבט יוסף, למרות שלא שולט בהם עין הרע.

את הראיה הזאת אינני מבין, כי מי יודע כיום האם הוא משבט יוסף? אכן בגמרא ברכות ודף כ. כתוב, אמר להו, אנא מזרעא דיוסף קא אתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא וכו', אבל אולי זה רק בזמן שידעו את מוצאם מן השבטים, רק אז הם לא חששו. שם אמר רבי יוחנן כך. אך אולי אינו כפשוטו, ויש בזה סוד, כמ"ש בסדר הדורות דף ק"י ע"ב. וצ"ע.

עכ"פ הגר"ח קניבסקי אומר, כי לגבי מה שכתוב בשלחן ערוך ובפוסקים, אי אפשר לשנות.

אולם לכאורה הדבר לא ברור. צריכים להבין זאת. מה נפשך? או שעין הרע שולט בבני ברק, או שלא.

אלא צריכים להגיד, שאם החזון אי"ש פעל שעין הרע לא ישלוט, אין פירושו שהוא בא לבטל את מה שכתוב בספרי הפוסקים, על כך הוא לא דיבר. דהיינו, הוא רק החליש את כוח עין הרע, אבל לגבי מה שכתוב במפורש, זאת הוא לא רצה לבטל. מה שאנשים ח"ו מוסיפים, זה לא יפעל. חייבים להגיד איזה חילוק, כי אחרת זה סותר מיניה וביה.

בספר אעלה בתמר [עמ' פ"א] להגראי"ל שטיינמן זצ"ל, מובא בזה"ל, אומרים בשם מרן ז"ל – דהיינו בשם החזון אי"ש – שבעיר בני ברק אין צריך לחשוש משום עין הרע, כי בעיר זו אינה שולטת העין הרע.

ונתפלא רבינו בדבר, ואמר, הלא עינינו הרואות דבר יום ביומו תמידין כסדרן, הרבה אנשים שניזוקים מזה מאוד. שמעתם? אתם

ראיתם זאת? הוא אמר, שהוא רואה כך. כנראה היו לו עיניים אחרות. 'עינינו רואות תמידין כסדרם', ראה המון אנשים שניזוקים מעין הרע. הוא לא מצא שום סיבה שבגללה ניזוקו, אלא רק מפני עין הרע. וכמעט רוב הצרות שיש היום, הוא רק ע"י עין הרע.

ועל כרחך, שכל דברי מרן ז"ל, היה רק על זמנו. שבחיו שלו, הועילה זכותו הגדולה, והגינה על כל בני העיר. אבל בזמנינו היום, אין הדברים אמורים.

והאריך רבינו בזה כמה וכמה פעמים, שמוטב לו לאדם כמה שפחות פרסום וכדו', כי מי יודע כמה הפסדות נגרם ע"י עין הרע. והביא רבינו עצה לינצל מעין הרע, מה שאמרו בגמ' ערובין ודף ס"ד ע"א גבי מחזיק בנכסי הגר, דתוהי בה אינשי, שיעשה בהן דבר מצוה ע"ש. הגר הלך לעולמו ואין לו יורשים, ואותו אדם התעשר. מה לעשות? לזרוק זאת? אלא, תעשה דבר מצוה, ובעז"ה תינצל.

והכא נמי, בכל פעם שיש חשש עין הרע, ישתדל לעשות דבר מצוה, וינצל מזה.

בספר עומק הפשט שהזכרנו קודם, כתוב כי הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, אף שגר בבני ברק, ביקש מאד שלא יפרסמו את יום הולדתו בגיל מאה, מחשש עין הרע.

[ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א הוסיף כאן בזה"ל, מה קשר עניין עין הרע לעניין טילים בבני ברק, הלא עין הרע שולטת גם במקום שיש בו תלמוד תורה. דומה לזה, בתימן אף שחששו מעין הרע, הנה בזמן המרד באימאם, היו פגזים עוברים על שכונת היהודים בצנעא, והכל היו הולכים לתפילות וללימוד בלא שום חשש, כפי ששמעתי מפי אבא מארי זלה"ה. והנה זקני הר"י משרקי זלה"ה היה מזהיר לאבא מארי זלה"ה, שכאשר נכנס אצלו אדם בשעה שהוא כותב סת"ם, יפסיק, מחשש עין הרע ע"כ. וזאת אף שאנו גרים בבני ברק. גם מהרח"כ זלה"ה במעשה דלעיל, לא אמר לי שבבני ברק אין עין הרע שולטת. והגם שהם לא ידעו מדברי החזון איש, סוף סוף ידעו שבבני ברק

שערי יצחק – השיעור השבועי

ישנם כאלה שהתפלאו לפעמים על איזה גבירים שירדו מנכסיהם, מליונרים שהיה להם פתאום הפסדים עצומים, ירדו מנכסיהם. שאלו אותנו, איך זה? הרי הם נתנו מעשר? והוא ענה, מה פתאום, הם לא נתנו מעשר. הוא ידע שהם לא נתנו מעשר.

קשה להגיד, אינני יודע איך אפשר לבדוק זאת, חושבני כי ישנם הרבה אנשים אשר כן נותנים מעשר כספים, והם יכולים להעיד כי אכן יש להם ברכה בכסף. שמעתי זאת מהרבה אנשים. רבים יודעים זאת מקרוב. אדרבה, כאשר הוא רואה שיש לו נזקים, הוא מתעורר ומפריש מעשר, ואז יש לו ברכה.

בזמנו לפני כמה שנים [שיעורי מוצש"ק וירא, חיי שרה, וישלח, ויגש, ויחי, ומוצש"ק אחרי מות וקדושים, שנת התשע"ה] דיברנו על העניין הזה, כי חז"ל אומרים במסכת תענית [דף ט' ע"א] עשר בשביל שתתעשר, ואכן לא תמיד הדבר מתקיים, וישנם כאלה האומרים כי ההבטחה היא לגמי מי שמפריש חומש ולא רק מעשר, וגם שהמעשר תלוי בדיוקים, דהיינו צריך שהמעשר יהיה בדיוק. פירושו כי לא רק שלא יפחות, אלא גם לא יותר. ישנו סוד ויסוד, במעשר בדיוק. זהו הסוד שלמעשר, צריך להיות עשירית בדיוק, הסגולה היא דוקא בעשירית. אם נותנים יותר, הסגולה לא פועלת. ברם ישנה עצה, לומר כי מה שיותר זהו צדקה, אבל המעשר יהיה רק עשר.

אולם כפי שאמרנו, העוונות גורמים. לפעמים לאדם ישנם ח"ו עבירות, וכי בגלל שנתן מעשר הוא יתעשר? אולי המעשר גורם שהוא לא יהיה עני, כמו שהיה מגיע וראוי לו, הוא יכול היה להיות במצב הרבה יותר גרוע, רק שהמעשר 'איזן' את זה. וכו'. וכו'. זה לא טענה.

אבל כנראה הקושי הוא מרבים שדקדקו במעשרות, ברכה בממונס אמנס ראו, אך לא נהיו עשירים. אך אי אפשר להכחיש כי יש אף מתעשרים ממש, וכמעשה שהבאנו בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר סימן קס"ט סוף אות ל"ח.

היא עיר שלתורה עב"ל נר"ו. ומהרח"כ היה תושב ירושלם עיקו"ת כידוע].

אודות תשובות הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בענייני עין הרע, ומה הסיבה שאשה מעוברת מפילה כאשר דורכת על צפרניים. ואיך הדבר בזמנינו.

אבל ישנו שם עוד דבר חידוש [הובא בפיסקא לפני כן, תחת הכותרת 'הסתר פנים].

שאלו את מרן ז"ל – דהיינו החזון אי"ש – במה שלא רואים בזמנינו אשה שדורכת על צפרנים שאירע לה דבר, ובגמ' הפליגו על כך.

כידוע, בגמרא במסכת מועד קטן [דף י"ח ע"א] ובמסכת נדה [דף י"ז ע"א] כתוב כך, חמשה דברים הן, שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו. 'דמו בראשו', אל תטען טענות, אתה בעצמך האשם. האוכל שום קלוף וכו' והנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר וכו'. ובהמשך הגמרא מובא הטעם, מפני שאשה מעוברת, עוברת עליה ומפלת.

על כך שאלו את החזון"א, הרי המציאות כיום היא שהן לא מפילות, למרות שהגמרא מפליגה על כך.

והשיב מרן ז"ל, שזהו בכלל ההסתר פנים של דור אחרון.

מובן, כי זה לנסיון גדול בשבילנו. כמ"ש [דברים ל"א, י"ח] וְאֵנֹכִי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא וְגו'.

וכן שמענו מהגראי"ל שטיינמן כמה פעמים, על עוד הרבה דברים שהיה בזמן חז"ל ולא רואים אותם היום, שהוא מאותו הטעם של הסתר פנים של דור זה. כגון מה שלא רואים עשירות על מעשר כספים, וכן נהר סמבטיון [עיין סנהדרין דף ס"ה: ובתנחומא פר' כי תשא] שלא יודעים עליו היום, וכמו"כ לא תמיד רואים מה שאמרו חז"ל מדה טובה מרובה ממדת פורענות, וכן עוד כמה דברים.

נתחיל עם הסיפא. לא כ"כ מובן העניין הזה. לגבי מ"ש כי לא רואים עשירות על מעשר כספים, אמנם הגראי"ל שטיינמן יכול להעיד על כך, כי היה לו קשר עם הרבה גבירים, ואולי ישנם הרבה שכן נתנו מעשר.

לגבי נהר סמבטיון, חושבני שגם על כך דיברתי בזמנו [לא מצאתי. העורך], כי ישנם אנשים אשר היו בארץ אתיופיה, והם יודעים והעידו באיזו שנה הוא נפסק. היה שם את הנהר הזה, וכו'. ואם לא דיברתי על כך, אזי בל"נ בהזדמנות אביא זאת. יש לכך מקורות בספרים. זהו כן דבר מציאותי, אנשים אפילו סמוך ממש לדורנו העידו שהנהר היה, אלא שבזמן מסויים הוא נפסק.

טוב, אולי הסיבה היא, הא גופא, כי זהו הסתר פנים. הקב"ה מסלק מן העולם את הדברים הנפלאים שיכולים לראות ולחוש את האמונה. לגופו של עניין, לגבי השאלה כי רואים שאשה מעוברת דורכת על צפרניים ולא מזיק לה, אינני יודע כיצד בחנו זאת? איך הם בדקו את זה? וכי מישהו השתגע, הניח צפרניים ואמר לאשה מעוברת לעבור על זה? איך ראו את זה? ראה שהיא דרכה ושזה לא הזיק? איני יודע. או שנאמר כי אשה מעוברת רצתה להפיל, או היה לה היתר הלכתי להפיל מצד סכנה וכו', ודרכה על הצפרניים עשרה פעמים וזה לא עזר. במקום ללכת לעשות הפלה בבית חולים, חשבה כי אולי כך תעשה הפלה ביתית עצמית. לא הסבירו כיצד בחנו זאת. הם אומרים, 'לא רואים', אבל לא פירשו איך בחנו את זה. לא כתוב איך. אולי אפיקורוסים ניסו זאת. ואף אז אין הדבר ראיה, כי אחז"ל [מכות דף י' ע"ב] בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו. אבל מ"מ נאמנים עלינו בעלי הדברים, שהם בדקו וראו כך.

חזן מזה, וכי כתוב שהיא תפיל מיד? מי אמר? אולי רק אחרי כמה חדשים? ואולי גם יש לה איזו זכות, או סיבה ידועה בשמים, שהיא לא תפיל? איני יודע.

בכל אופן, לגוף הדבר חושבני כי אפשר לתרץ זאת, כי הר"ן והנימוקי יוסף במסכת מועד קטן [שם] אומרים, כי הסיבה שאשה מעוברת מפילה כאשר היא דורכת על צפרניים, הוא מפני שני טעמים. א' משום מיאוס, ב' ויש אומרים משום כשפים.

'משום מיאוס' היינו, שהצפרניים מאוסות ומטונפות. היום בזמנינו האנשים עדינים. אבל מי שמכיר את הדור שעבר, להרבה אנשים היו צפרניים מאד מלוכלכות, היו צפרניים גדולות, בעבר האנשים היו פחות נקיים, שמרו פחות על הגיינה. הרי כתוב מפורש בגמרא [נדרים דף מ"ט ע"ב], כיון שהיו אוכלים מתוך צלחת ביחד, 'עד מתי אתה מאכילני צואתך'. כאשר אדם מכניס את ידיו בתוך האוכל, ומשם לוקח לפיו, האדם השני הוא נגעל מכך. לכן, אם אשה מעוברת דרכה על צפורן, היא נגעלה מכך, והדבר יכול להשפיע עליה. זהו משום מיאוס.

ויש אומרים שהסיבה לכך משום כשפים. לגבי כשפים, בודאי שעניין זה נחלש בדורות האלה, כפי שכוח הקדושה ירד בעולם, כך גם כוח הכשפים ירד. זה לעומת זה, כנודע.

א"כ לפי דברי הר"ן והנמוקי"י שם, אי משום העניין של מיאוס, אזי בזמנינו מי שידרוך על צפורן אינו נגעל. לא נמאסים מכך. לכן לא תפיל. ואי משום כשפים, אזי קל וחומר שלא תפיל. לפי הטעמים האלה, מובן כי בזמנינו זה פחות.

אבל ישנו את הטעם של בעל תולעת יעקב, למהר"ר מאיר גבאי, הכותב [עמ' ע"ד] בזה"ל, דע [וזהר ח"ב דף ר"ח ע"ב] כי המלבוש שנתלבש בו אדם הראשון, היה מסוד המרכבות הנקראות אחורים, ודעת רז"ל [ילקוט ש"ז כ"ז] שהם מלבושי צפורן. כל העור שלו היה מבהיק. וכשהיה בגן עדן, כל המרכבות ההם היו סובבים אותו, ולא היה יכול דבר רע לקרב אליו. כיון שחטא, נסתלקו המאורות ההם מעליו, ונתפשט מהלבוש היקר ההוא, ולא נשאר בו ממנו, זולת מה שבראשי האצבעות, והזהמא סובבת בהם.

לכן הבאתי בשלחן ערוך המקוצר בהלכות הבדלה [בעניי יצחק סי' ס"א אות מ"ז], כי זאת הסיבה שמסתכלים על הצפרניים במוצאי שבת. אלו דברים עפ"י הסוד.

לפי הטעם הזה, הדבר שייך גם בזמנינו. רק אמרתי, כי את השאלה אפשר ליישב. אלו דברים נסתרים, כפי שכתב בערוך השלחן שכל

אור בבית. חושבני כי אפשר לדייק כך, בדברי הב"י בעצמו.

נוסח השאלה שם הוא כך, ראובן הרוצה לפתוח חלון על גנתו של שמעון, וניח לפניו שמשית של זכוכית הנקראת קמרי"ה, והלה מעכב עליו. ושאלת אם יכול לעכב עליו משום היזק ראייה, מפני שמחיצה של זכוכית ברוב הימים נשברת.

לגבי המלה 'קמרי"ה', מי שידע, בלשון ערב 'קמר' היינו ירח. כך קוראים ל'לבנה', אלקמר. ומי שאינו יודע, שיפתח ויראה בתכלאל [עץ חיים ח"א דף קנ"ח ע"ב], ברכת הלבנה, אלדי ינצר 'אלקמר', ענד מא יהל באוול כל שהר, יבארך ויקול קבל אלברכה וכו'. דהיינו, מי שרואה את הירח עם זריחתו, בהתחלת כל חודש, מברך ואומר קודם הברכה וכו'. א"כ כנראה המלה 'קמרי"ה' היא בל' ערבי. כמו שהלבנה מאירה רק מצד אחד. היא איננה שקופה. לכן קוראים לה 'לבנה'. היא מאירה, אבל איננה שקופה. לכן הב"י כתב את הסוג הזה של זכוכית, שהיא כמו הפעולה של לבנה.

הערה מהקהל: גם מהרי"ץ בתשובותיו מזכיר "קמרי"את".

תשובת מרן שליט"א: נכון, טוב שהזכרת זאת. קמרי"את, זה בלשון רבים. הדבר נמצא בשו"ת פעולת צדיק חלק ג' סימן רס"ו. ועמדתי ע"ז כבר בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר, חלק חושן המשפט דף ר"ח.

שאלה מהקהל: המדובר על זכוכית לבנה שלא רואים דרכה?

תשובת מרן שליט"א: אכן. אולי אם מישחו יעבור קרוב, ממש סמוך, תיראה הבבואה שלו, אבל למעשה בפועל לא רואים דרכה. מה שנקרא כיום 'זכוכית חלבית'. לבנה כמו החלב. אבל זכור לי שישנן גם זכוכיות צבעוניות, כגון בצבע זהב וכדומה.

הערה מהקהל: זה נקרא ציצילנה.

הפתחי תשובה כתב אמנם בתחילה כי 'נראה ברור' שהב"י אינו מדבר על זכוכית שלנו, אך בכל זאת סיים בסוף 'וצריך עיון'. לפי דברינו

דברי חז"ל שנאמנו מאד, והמה עניינים סגוליים, שנעלמו מטבע השכל. אנחנו לא יכולים לדעת. לכן שהאדם לא ילמד מכך ח"ו לזלזל כיום בזה. דהיינו, אם נפלו צפרניים לרצפה בטעות, שיטאטא את המקום. ישנם כאלה האומרים, שמספיק אפילו אם רק מזיזים אותן. אם אפשר להעבירם לחדר אחר, זה עוד יותר טוב. אבל לכל הפחות, גם אם לפעמים קשה למצוא אותן, שיעביר שם מטאטא וכדומה, שלפחות לא ישארו באותו המקום. ושומר ישראל, ישמור שארית ישראל.

שאלה מהקהל: אם הולכים עם נעליים, זה פחות חמור?

תשובת מרן שליט"א: לפי הדעה הזאת, נראה כי בזה אין מיאוס. אכן, זה גם יכול להיות. וכן אולי גם עם גרביים.

הערה מהקהל: לגבי מה שבזמנינו אשה אינה מפלת בגלל צפרניים, כנראה כוונת חז"ל שעלולה להפיל, ומו שהרב אמר קודם לעניין מעשר כספים. ומנא להו שאותן נשים המפילות, לא אירע להן שעברו על צפרניים. וגם צריך לברר אם בזמן חז"ל לבשו הנשים מכנסיים תחת שמלתן. ואם לא, יתכן שבדורותינו אכן אינן מפילות מחמת הציפרניים, הוא מכיון שלובשות מכנסיים.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. יתכן. הרי חז"ל לא אמרו אם תדרוך על צפרניים תפיל, אלא נקטו 'תעבור'. ואכן בזמנם הן לא לבשו מכנסיים קטן מתחת השמלה, כמו שמוכח בכמה דוכתי מן הש"ס והפוסקים, וכגון שכתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר חלק יורה דעה הל' כתמים סימן קנ"ה אות ח'. ולכן השפעת הציפורן היא באופן ישר, בלי שום חציצה. וזה תירוץ נוסף לשאלה.

*

כפי שאמרנו לעיל, הפתחי תשובה אומר כי בתשובת מרן הבית יוסף [באבקת רוכל סי' קכ"א] אין המדובר על זכוכית שקופה. בזכוכית שקופה, אכן ישנו היזק ראייה, אלא מרן הב"י דיבר על זכוכית אטומה. גם היום ישנן זכוכיות כאלה, לבן או צבעוני וכדומה, שזה רק עושה

ברוך ה' נפשט הספק לגמרי, מהמלה 'קמרייה'. הפתחי תשובה הוא אשכנזי, ולא ידע ערבית, ודילג עליה, ולכן נשאר בקצת ספק.

[אחרי השיעור, זכיתי ומצאתי שהדבר מפורש כבר בשו"ת בית דוד למהרי"ד משאלוניקי [חלק חושן המשפט הל' נזקי שכנים סי' קנ"ד דף פ"ד ע"א] וז"ל, נראה דעת מוהריק"א ז"ל להלכה למעשה שכתב בספר אבקת רוכל סימן ע"ג שהפותח חלון על רשות חבירו ומניח לפניה שמשית של זכוכית הנקרא קמריה, והלה מעכב משום היזק ראייה מפני שהמחיצה של זכוכית ברוב הימים נשברת, אינה טענה, דמחיצה היא, ואין לחוש משום דברוב הימים נשברת, שהרי אפילו מחיצת קנים היא מחיצה וכו'. ונראה שדקדק לומר 'שמשית של זכוכית הנקרא קמריה', לומר שהוא זכוכית עבה שאינו נראה מתוכה לרשות חבירו. שאם הוא זכוכית דק, שנראה מתוכו לחצר, ודאי יכול למחות משום היזק ראייה. וכן מבואר מדברי מהרא"ש ז"ל דף ר"א סע"ב, וכן צ"ל בנדון מהרש"ך ז"ל ח"ב קל"ב, שהיו אותם גאמיס עבים שאין נראה מתוכם חצר חבירו, וכן ראיתי שוב להרב כה"ג סי' קנ"ד הגהת ב"י אות ס"ד יע"ש עכ"ל].

*

נסכם את הנושא. לדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א גם בזמנינו לא שולט עין הרע בבני ברק, חוץ מדברים הכתובים במפורש בשלחן ערוך ובפוסקים. וגדולים אחרים אומרים, כי זה היה רק בזמן החזו"א, אולם בזמנינו כן צריכים לחשוש לכך. הלכך תמיד צריכים להיזהר, כי חמירא סכנתא מאיסורא.

ולגבי משקפיים ודרך זכוכית, נראה שעין הרע פועל גם באופן זה, ואפילו יותר.

המשך בעניין דין כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', תשובה לשואל על יישובו של מרן שליט"א בדעת הרשב"ץ שהתחיל מ'להיות לכם לאלהים', כי זה לא בגלל דין כל פסוקא וכו' אלא מפני שלא רצה להתחיל במלה 'אני', והאם איסור כל פסוקא וכו' הוא רק כאשר קורא כך בכוונה.

קיבלתי מכתב שאלה בזה"ל, שלום למעלת כת"ר. בשיעור הקודם, הרב שליט"א תירץ

לדעת הרשב"ץ, שאין חשש משום כל פסוקא וכו', משום שכבר אמרו קודם כל הפסוק, וזה רק חזרה. אמנם החשש, שלא יאמר הש"צ 'אני' וכו', הוא משום שנשמע כחירוף וגידוף ח"ו.

כך אמרנו ותירצנו בס"ד את שיטת הרשב"ץ, כי הרשב"ץ לא נכנס בזה מצד דין כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', אלא ישנה סיבה אחרת בכלל לכך שהוא התחיל מ'להיות לכם לאלהים' וכו'. אלא הנקודה היא, כי הוא לא רצה להתחיל במלה 'אני', מכיון שזהו חירוף וגידוף.

ממשך השואל וכותב כך, אמנם קשה לי לכאורה, מהא"י טעמא שהוא רק חזרה, וכולם יודעים שחזור על הפסוק לעיל, ליכא חשש חירוף? ואולי לעניין זה של חירוף חוששים ביותר. אשמח לגילוי דעתו של מעלת כת"ר. אוראל מחפוד.

טוב מאד שהוא העיר את ההערה הזאת. מה שהוא שואל ומה שהוא מתרץ, כנראה זה נכון. אבל טוב שהוא עכ"פ העיר את ההערה, בכדי לחדד את הדברים יותר. הוא טוען, מה נפשך? אולי הא גופא. הרי אין חירוף וגידוף, כי יודעים שהוא חוזר על הפסוק. כפי שאתה אומר כי אין חשש כל פסוקא וכו' מצד שכבר אמרנו זאת מקודם, הרי אני לא אומר פסוק חדש, אותו הדבר שאין סיבה לחשש של חירוף וגידוף.

הרב אוראל נר"ו שואל לפי מה שדיברנו בשיעור, אם אכן זהו התירוץ. אבל האמת היא, כי יכול להיות שהשאלה איננה מתחילה, כיון שיכול להיות תירוץ אחרים, כגון שאומרים את 'אני יי' אלהיכם' בלי טעמים, או כפי שישנם הסוברים כי רק אם אתה מתחיל פסוק עליך לגמור אותו, אבל אם אתה מתחיל מהאמצע אינך חייב לגמור. רק כאשר אומרים את ההתחלה, צריכים לסיים. אולי הרשב"ץ ג"כ סובר זאת, וממילא לא קשה בכלל. אבל השואל הלך כפי מה שדיברנו בשיעור, עפ"י התירוץ של שו"ת ערוגות הבושם שכבר אמרו זאת מקודם, ולכן אין חשש. א"כ הוא שואל, הא גופא, א"כ זה לא יהיה חירוף וגידוף בכך

וראיתי בספר חדש, שמו שכתתי, שמיישב
החת"ס, דבאמת זה בכלל איסורי דהלכה כרב,
רק דכו"ע מודי דהיכא דאי אפשר שרי,
והפלוגתא דרב ושמואל היא אם חשוב אפשר
או דחשוב אי אפשר. דלרב דאית ליה דולג,
הו"ל אפשר. ושמואל דלית ליה דולג, הו"ל אי
אפשר. דהיינו, כולם מודים לעיקר הסברא, כי
הדבר תלוי, האם אפשר, או שאי אפשר.
השאלה היא מבחינת הסברות, את מה
להחשיב 'אפשר' ואת מה ל'אי אפשר', האם יש
לי עצה או אין לי עצה.

עכ"פ לפי זה אינה הלכה פסוקה. ויש ליתן טעם
לחזק סברא זו, דהא בקידושין [דף ל' ע"א]
אמרינן, דאנן לא בקיאינן בפסוקי, דבמערבא
פסקי פסוק [שמות י"ט, ט'] ויאמר י"י אל משה
הנה אנכי בא אליך וגו' לתלתא פסוקי עיי"ש,
וא"כ אין האיסור ברור. גם בשו"ת דברי חיים
[יו"ד סימן ס'] כתב דהלכה זו רופפת עיי"ש.

כבר דיברנו בעבר כי ישנם עוד אחרים
המתרצים את התירוצ' הזה, ושהדבר אינו כ"כ
פשוט. אבל ברצונם להגיד כי האיסור אינו
ברור, מכיון שאנחנו לא בקיאים בפסוקי, שהרי
בארץ ישראל חילקו את הפסוק ויאמר י"י אל
משה וגו' לשלושה פסוקים.

אולם ראשית, ישנם כאלה האומרים כי לאו
דוקא הפסוק הזה. אבל מה שברור הוא, כי
הגמרא נתנה דוגמא את הפסוק הזה, מכיון
שזהו פסוק ארוך. לגבי פסוקים שאינם ארוכים,
עליהם לא מדברים. אם כבר ישנו נדון, הוא
לגבי פסוקים ארוכים, אשר יש מקום בהבנה
לחלק אותם. לכן אי אפשר להגיד כי ההלכה
הזאת אינה ברורה, ישנם פסוקים רבים קצרים,
או בינוניים, אשר בודאי שגם במערבא לא
חילקו אותם. מה הפירוש, שהאיסור אינו ברור?
הרי הוא רוצה לתרץ בכך את השאלה, מדוע
הפוסקים אינם מביאים דין זה? אבל ישנם הרבה
מקומות, אשר כן שייכת בהם ההלכה הזאת.

בהמשך הוא כותב, גם ראיתי בחתם סופר
הנ"ל, דדוקא בקריאת התורה שייך הלכה זו.
לגבי השורה הזאת, לא ברורים לי דבריו כלל
ועיקר. עברתי כמה פעמים על תשובת החת"ס,

שהש"צ אומר 'אני י"י אלהיכם', מכיון שהוא
חזר על הפסוק.

אלא מאי, גם אם נגיד שהדבר נכון, אבל
צריכים לדעת כי העניין של חירוף וגידוף אינו
תלוי בכוונה ובהבנה. דהיינו, עניין הזלזול
בכבוד הקב"ה זהו דבר כ"כ חמור, אפילו
שיודעים שהאדם לא מתכוין לכך. זהו כפי
שהפוסקים אומרים, לגבי המלים 'מלפניך
מלכנו, ריקם אל תשיבנו', להיזהר לעצור אחרי
המלה 'מלכנו', שלא יישמע 'מלכנו ריקם' ח"ו.
לכאורה, מי חושב על כך? אותו אדם קורא
מהר את התפילה, איננו מתכוין לומר זאת,
כולם מבינים שהוא לא מתכוין לכך. וכן לגבי
הפסוק 'כי כל אלהי העמים אלילים, וי"י שמים
עשה', להפסיק בין המלה 'אלילים' לבין המלה
'וי"י'. כמרכן כפי שאמרנו לגבי הפסוק
שאומרים בנוסח 'עלינו לשבח', וכן בסוף
'המהולל' [עין מוצש"ק ראה ה'תשס"ט, ומוצש"ק
קרח, ומוצש"ק חוקת ובלק התשע"ה], אנו אומרים
את הפסוק 'וידעת היום וגו' על הארץ מתחת,
אין עוד'. אם ח"ו לא מפסיקים במלה 'מתחת',
נגרם ח"ו חירוף וגידוף. וכן כל כיוצא בזה.

מכיון שהעניין הזה הוא חמור מאד, הולכים לפי
החיצוניות, אפי' שבודאי האדם אינו מתכוין
לכך, ואף אחד לא חושב שהוא מתכוין לזה,
בכל זאת צריכים להיזהר.

*

בספר קרבן משה [סימן ז', קונטרס השו"ת דף ק"נ]
להרב משה זאב פרידמן, שהשאלני בטובו
ידידנו הרב אלון גרטי נר"ו, מובא בשם חכם
אחד בזה"ל, בשו"ת חתם סופר [אורח סי' י']
שקיל וטרי על מה דמתחילין בליל שב"ק ויהי
ערב ויהי בקר, והוא באמצע פסוק, וכתב
דהיכא דאי אפשר בעניין אחר, שרי עיי"ש. אם
מתחילים בפסוק 'וירא אלהים את כל אשר
עשה והנה טוב מאד', חז"ל דורשים כי זה מלאך
המות, לכן הם לא רוצים להתחיל בזה.

א"כ הוא שואל, וגם עלייהו קשה, הלא זה היא
סברת שמואל. התירוצ' הזה הוא מתאים רק לפי
דעת שמואל, בגמרא מגילה דף כ"ב ע"א, ולא
לפי רב.

ולא כתוב את זה. אינני יודע היכן הוא מצא זאת. אמנם ישנו מישור אחר האומר כך, בספר מנחת אהרן לוין [עמ"ס ברכות], שדוקא בקריאת התורה. אבל לא כתוב זאת בכת"ס, ואין הכרח לכך בכלל.

חוץ מזה, בודאי שהחת"ס אינו סובר כך. שהרי הוא דן לגבי הקידוש, 'ויהי ערב ויהי בקר', וזה לא קריאת ספר תורה. א"כ המדובר לגבי כל פסוק, אשר אומרים אותו עם הטעמים.

בעת תשמעו מה הוא אומר. אגיד תחילה את דבריו בתמצית, ואח"כ אקרא את לשונו. הוא מחזק את הסברא הזאת, כי מה השאלה? למה לא כתוב בשלחן ערוך שאסור לקרוא חצי פסוק? התשובה היא, כי אם כתובה הלכה שאסור לקרוא בס"ת פחות משלושה פסוקים, פירושו שגם אי אפשר לקרוא חצי פסוק. הדבר מובן מאליו, ולכן לא היו צריכים לכתוב זאת.

כך הוא כתב, ונלענ"ד לחזק סברא זו, דכיון דתקנת חז"ל היא לקרות דוקא ג' פסוקים, והוא רוצה לחלק פסוק לשניים לצאת תקנה זו, על זה שייך לומר כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן, דבכוונה גדולה חולק הפסוק לשניים. זאת הסיבה, שאתה רוצה לחלוק את הפסוק הזה. זהו כפי הנדון שבגמרא, יש לך בעיא בפרשה כי אין מספיק פסוקים, אז אני מחלק את הפסוק בכדי שייחשב לי לשני פסוקים. לא שבמקרה חתכת פסוק, בלי כוונה התחלת פסוק מבלי לומר את ההמשך. אבל כאשר אני עושה זאת בכוונה, בכדי שיהיו לי שלושה פסוקים, זהו דבר האסור.

והוא מביא דוגמא, וכדאמרינן בברכות ודף י"ע ב, דאע"ג דבית הלל אית להו דקורין ק"ש בכל עניין. הרי לפי בית שמאי, 'זבשכבך ובקומך', צריך בערב מוטה, וביום בעמידה. ובית הלל אומרים, שקוראים בכל עניין. אמר רבי טרפון, אני הטיתי לקרות כדברי בית שמאי, וסיכנתי בעצמי מפני הליסטים. אלמא כיון דבכוונה עשה כב"ש, נענש על כך. והכא נמי דכוותיה.

וא"כ לא קשה למה לא הביא השו"ע דינא דכל פסוקא וכו', דכיון דכבר פסק השו"ע נא"ח סי'

קל"ז סעיף ב' דאין קורין פחות מג' פסוקים, וממילא ידענא דאי אפשר לקרות שניים וחצי, ולשאר דברים אינו מבורר דאסור לפסוק כנ"ל. גם בשו"ת האלף לך שלמה נראה, דדוקא בכוונה אסור, אבל כשמביאין ראיה מפסוק אין צריך להביא כל הפסוק.

לפי דבריו יוצא דבר חידוש גדול, כי אם המדובר ביותר משלושה פסוקים, אין בעיא, גם אם תחתוך זאת בכוונה. ברם, לא משמע כך. וחוץ מזה, אף אחד לא יבין, להוציא את המסקנא הזאת מן השלחן ערוך. כי אם אדם קרא שני פסוקים והפסיק באמצע הפסוק השלישי, לפי דבריו האסור הוא דוקא כאשר הוא עשה זאת בכוונה, אבל אם בטעות קרא חצי פסוק, אזי הדבר לא ייחשב. אולם אני יכול להבין בדעת השלחן ערוך, כי גם כאשר האדם עלה לס"ת, כגון כהן שעלה לס"ת ובטעות הפסיק, וכבר בירך ברכה אחרונה, כפי שדיברנו בזמנו שדנו בכך הפוסקים, אולי יהיה כמו 'מקצתו ככולו'. דהיינו, אכן קראתי שני פסוקים ועוד חצי פסוק, אבל זה נחשב שלושה פסוקים. איך אבין ממ"ש בש"ע, שלא לקרוא פחות מג' פסוקים, ששני פסוקים וחצי זה לא טוב?

'שלושה פסוקים', אינו בא להגיד שלא שנים וחצי, אלא שלא שניים, אבל אולי שניים וחצי זה אכן טוב, כי חצי פסוק נחשב כמו פסוק שלם. זהו כפי שאנחנו עושים בפסח, מברכים על מצה ומחצה, ואומרים שזה נחשב כמו שתיים. אפשר להבין, שזה שתיים. א"כ מה שכתוב 'שלושה', זה בא רק לאפוקי שניים, לא לאפוקי שניים וחצי.

ובהמשך הוא כותב, ראיתי עוד בספר מרפא לנפש, שהקשה מאחר דאמר כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', למה איצטריך כל פרשה דלא פסקה וכו', כל שכן דיש בכלל מאתיים מנה. ולענ"ד אינו, דהקושיא היא להיפך, דמאחר דכל פרשה דלא פסקה משה אסור לפסוק, ממילא ידעינן דכל פסוקא אסור, דהא הוי באמצע פרשה.

ואח"כ תרגום, ואפילו אם קרא למפרע, וכדומה. בכל דרך יצא ידי חובה, העיקר שקרא.

השאלה היא, מה לכתחילה? השל"ה סובר, כי צריך לקרוא פרשה שלימה. א"כ כאשר הוא מגיע לפסוק זיהי אחרי המגיפה, אומר השל"ה כי כעת תעצור, זהו, ותחזור מן וידבר י"י אל משה לאמר. פינחס בן אלעזר וגו'. א"כ השל"ה סובר הפוך, שצריך להפסיק מכיון שישנה כאן 'פרשה'. כך לדתו צריך לעשות. אבל לפי דבריו של ספר קרבן משה, זה ההיפך, כי לכן יש את דין כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', בכדי לומר שישנו איסור לעשות זאת. מה שהשל"ה אומר שצריך לעשות לכתחילה, לדבריו זה אסור. זה נראה סברות הפוכות מן הקצה אל הקצה.

אלו רק הערות, לפלפולא בעלמא. בכדי שהנושא יהיה ברור, בעזרת ה'. ומנהיגנו דלא כהשל"ה הנז"ל, דהיינו שגם כשקורים שמו"ת אין מפסיקים בפסקא שבאמצע הפסוק.

ביאור תשובת מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק לגבי אלפיי"ן בס"ת ישנים שהאות יו"ד העליונה דבוקה יותר מדאי לגוף האות, וקיים עד היום ס"ת בכתב יד קדשו של מהר"י ונה זצ"ל בו נכתבו האלפיי"ן כך, ודברים נוספים שאפשר לראות בס"ת זה, כגון שאין תגין כלל, חריצת השרוט, ריוח בין פסוק לפסוק, סימון במסמר בסוף פסוק ואתנחא ואפי' במלה 'את', ועוד.

ישנו דבר המשמח אותי.

מהרי"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק וחלק ראשון, סימן ק"ז דן לגבי ספרי התורה הקדמונים, וכתב בזה"ל, שאלת בעניין האלפיי"ן שנמצאים בס"ת, שפני האל"ף נוגעים בגוף האל"ף יותר מדאי. הוא מביא דוגמא בציור. וה"ה רגל האל"ף בגגה. גם כאן הוא מביא דוגמא בציור. מה נדון בה בס"ת תפילין ומזוזות.

הרי האות אל"ף, מורכבת משלושה חלקים. יש יו"ד עליונה, וכן כמו וא"ו באמצע, והרגל התחתונה היא יו"ד הפוכה. אבל מהרי"ץ אומר, כי נמצא בספרי תורה – הכוונה בס"ת הישנים – כי היו"ד דבוקה יותר מדאי לגוף האל"ף. הוא

ולענ"ד גם זה לא קשה מידי. דכל פסוקא איצטריך אפילו כשיש פרשה באמצע הפסוק, כמו בפרשת דברים [פרק ב' פסוק ח'] ובכמה מקומות.

הרי ישנם שני דינים, יש כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', ויש כל פרשה וכו'. אז הוא אומר כי זאת טעות, והשאלה היא הפוכה, אם ישנה הלכה כל פרשה וכו', אזי קל וחומר כל פסוקא וכו'. אם אסור להפסיק פרשה, ק"ו שאי אפשר להפסיק פסוק. זאת הקושיא. דבר זה אינו נכון. ועל כך הוא אומר, שהדבר אינו קשה. כי הסיבה שצריכים הלכה כל פסוקא דלא פסקיה וכו', אחרי שכבר יש לי את ההלכה של כל פרשה דלא פסקיה וכו' שאפילו פרשה אסור להפסיק, כי המדובר כאשר ישנה פסקא באמצע פסוק, והוא מציין לפסוק בפרשת דברים [שם] מאילת ומעצין גבר. ונפן ונעבר וגו'. היה לנו זאת גם בפרשת השבוע [במדבר כ"ו, א'], ויהי אחרי המגיפה. ויאמר י"י אל משה וגו'. הנה ישנם פסוקים שנפסקים, ויש שם ריוח פרשה. לכן צריכים להגיד לנו את ההלכה הזאת של כל פסוקא דלא פסקיה וכו', שאפילו שישנה בעצם 'פרשה', זה לא מיותר, כי כל פרשה דלא פסקיה וכו' צריך פרשה שלימה, אבל בכל זאת, כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', אפילו כאן אסור להפסיק, למרות שישנה פסקא באמצע הפסוק ויש 'פרשה', בכל זאת כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו' מוסיף לי כי האיסור הוא אפי' באופן הזה. כך הוא אומר.

התירוצו שלו נשמע קצת חריף, אבל קשה לענ"ד לקבל את הסברא שלו, ובפרט שישנם כאלה האומרים בדיוק הפוך, כגון השל"ה. הרי בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, אנו קוראים כל פסוק פעמיים, ואת התרגום. אבל ישנם כאלה, כך שיטת השל"ה ועוד כמה פוסקים, לקרוא פרשה שלימה, עד הפסקא, ואח"כ את התרגום שלה. לא פסוק פסוק. ישנם דעות כאלה.

למעשה, הדבר אינו מעכב, בכל אופן שהאדם קורא את הפרשה, לא משנה איך, כגון אם קרא את כל הפרשה בפעם אחת ואח"כ עוד פעם

מצייר שם את הי"ד דבוקה באל"ף, כך ויותר מכך נמצא בס"ת עתיקים, היום בזמנינו מצוי שרואים זאת גם בתיגאן של בניה, שהיו"ד העליונה של אות אל"ף שם היא ממש בלי רגל. הרי האות יו"ד בעצמה, מורכבת משני חלקים, יש את הגג ויש את הרגל. רואים בתיגאן שלו, וכן בספרי תורה קדמונים מתימן, שהראש מודבק ממש לאל"ף. כשהוא עושה את האל"ף, הקו האמצעי, מושך ומגביה אותו לצד, ומחבר זאת שם כך. מהרי"ץ מצייר קצת אחרת, רואים באל"ף איזו בליטה כלפי מטה, אבל מ"מ זה עבה יותר מדאי. זה לא נעשה בדקות הקולמוס, אלא מאד עבה.

מהרי"ץ אומר [בהמשך התשובה] כך, ועינינו הרואות, שבספרים הקדמונים המובהקים ומחזקים מכל שגיאה, ראו ראינו האלפייץ שלהן כך.

בזמנינו, עיקר מאי דנפקא מינה, הוא לגבי סופר שטעה, אם נדבק לו הדיו יותר מדאי, האם התפילין או המזוזה פסולים משום שזה לא כסדרן. כי אם האות הזאת היא פסולה, כביכול אין כאן אל"ף. אבל אנחנו מכשירים זאת, כיון שהוא יכול לתקן זאת. כאשר אפשר לתקן, זה לא נחשב 'שלא כסדרן'. כמו כן, אם נמצא כך בשעת הקריאה, אין מחזירים ס"ת. ובעצם הנפק"מ היא לא רק לגבי האות אל"ף, אלא גם לגבי האות צאד"י, גם שם ישנה יו"ד, ובס"ת הקדמונים רואים כי זה עבה, לא עשו זאת בדקות הקולמוס, אלא הפכו את הקולמוס.

ממשיך מהרי"ץ וכותב, ואפילו בספרים שכתבו הרב הגדול ספרא רבא דאורייתא מהר"י בשירי והסופר הגדול מהר"י ונה זלה"ה, כך נמצאים האלפייץ בספריהם. מהרי"ץ אומר, כי כך זה בס"ת של גדולי תורה, שהיו בערך מאה שנה לפניו. ומאן ספין כותייהו בהאיי דרא דילן, לחלוק ולפסול מעשיהם חלילה. היו תלמידי חכמים, אשר ראו כי בשלחן ערוך כתוב שהדבר פסול, ואמרו כי יש לגנוז את הס"ת האלה, ושלא יקראו בהם.

מה גם כי כמה רבנים גדולים וחשובים בדורות שלפנינו ששמשו בחזנות ולא אמרו דבר, ולא

עלתה טינא על לבם להיסס בדבר. בפועל קראו בס"ת האלה, ולא התייחסו לכך. לספר תורה של מה"ר יחיא בשירי זצ"ל, עדיין לא זכינו. אבל ידענו שישנו ס"ת של מה"ר יצחק ונה זצ"ל, הנמצא בעיקו"ת ירושלם ת"ז בשכונת קטמון, וכעת יש לנו כאן את הצילום שלו. בארץ תימן, הוא היה בבית כנסת אלאוסטא. וגם כיום זה משפחת עראקי. היינו הך. וישנו כאן חידוש גדול, שהרי בעל שתילי זיתים פסל את הס"ת האלה, אולם בפועל הם כן השתמשו בהם. פירוש, שגם תלמידי השת"ז קיבלו את הפסק של מהרי"ץ, למרות שבעל שת"ז – וגם בנו – נלחם נגד הדבר הזה. זהו אחד מן הדברים, שהם הכירו בצדקת הדרך של מהרי"ץ, ועשו אחרת מדעת השת"ז. ישנם דברים נוספים, כגון לגבי אבילות בפורים, גם הם נהגו אבילות בפורים אפי' שבעל שת"ז הלך כמו מרן הש"ע. וכן לגבי חומרת חוזר וניעור בפסח. ישנן עוד כמה וכמה דוגמאות, שאחרי זמנו קיבלו דעת מהרי"ץ.

ויש דברים שהשתילי זיתים כתב כמנהג הקדום, והם שינו אחר כך. כגון נוסח ההבדלה בתפילה, עיין שתילי זיתים סימן רצ"ד סק"א. וכן בסימן תכ"ז סוף סק"ב לעניין סיום ברכת הלבנה, כשהביא דברי הלבוש דגריס על שם כבוד מלכותו, השמיט תיבת שם, וכגירסת התכאליל. איתמר.

עיינתי בספר תורה הזה, הדבר בזכות הרב אסף טימור הי"ו, למרות שבעצם עניין הכתב וכו' זה לא כעת הנושא שלו, אלא הוא דן בנושא 'מסורת גירוד הגוילים'. בזמן האחרון ישנם העושים גוילים, וישנם כאלה המתווכחים כמה לגרד מהצד שלבשר? האם את הכל, או להשאיר את החלק שלשומנים? אז הוא הלך לבדוק ספרי תורה עתיקים, להוכיח שבדרך כלל גירדו הרבה [וכך אמנם ראיתי גם בגוילים ישנים מתימן הנמצאים ברשותי], ובין היתר הוא הביא בשביל כך צילום מהס"ת הזה [של מהר"י ונה]. בעזרת ה', בחוברת 'שערי יצחק' יובא צילום חד וברור של ס"ת זה [מובא בסוף החוברת, עמ' 22], כי אפשר ללמוד מכך הרבה

שערי יצחק – השיעור השבועי

דבר נוסף, בין פסוק לפסוק הוא עשה ריז. ישנן שיטות כאלה בספרי הפוסקים. רואים כי בין פסוק לפסוק, ישנו ריז יותר מבין מלה למלה. ישנם הרבה ס"ת ישנים כאלה. זה היה היה. גם אצל האשכנזים. אבל בדורות האלה, הדבר כבר איננו קיים.

כמרכן, יש את הסימן שעשו במסמר, ב'סוף פסוק', וכן באתנחא. כגון במלה 'כאשר אמר', רואים – כאשר הצילום כאן צבעוני וברור – כי זה נמצא מתחת. אפילו במלים 'את יצחק בנו', רואים כי על המלה 'את' ישנו סימן, להורות שזה צירי ולא סגול. עשו זאת בכדי שהאנשים לא יטעו בקריאתם, ע"מ שלא יתבלבלו בין 'את' לבין 'את'. בס"ת המסומנים, עשו כך. ועוד כמה עניינים כאלו.

ברם, אינני חושב כי מהר"י ונה בעצמו עשה זאת בזמנו. מסתמא עשו זאת בדורות האחרונים. בדורותיהם עדיין לא עשו זאת, הם היו בקיאים ולא היו צריכים את זה. רק בזמנים האחרונים, כאשר נחלשו, החליטו לעשות סימונים בס"ת. כנראה מזמן מהר"ץ בערך התחילו בכך, לא לפני כן.

לשעבר חכם אחד אמר לי, כי בס"ת של רבי שלום שבזי, יש בעיר נתניה ת"ו ספר תורה המיוחס לרבי שלום שבזי, ושם הוא עשה סימונים. אמרתי לו, מי אמר? אולי עשו זאת אתמול? וכי הינך יודע, מי עשה זאת ומתי?

מכך שהדבר נמצא בס"ת שלהם, ספרים שהם כתבו, מ"מ אין ראיה שהם בעצמם עשו זאת. וגם בס"ת הזה של מהר"י ונה, אי אפשר לדעת מי עשה את זה.

ממילא מכאן תשובה גם למה שכתוב בשם טוב וריש פרק י' מהלכות ספר תורה ד"ה ודע, שהסתייע להיתר ממה שראה ספרי תורה ישנים שהיו מנוקדים יעו"ש. ישנים ניחא, זה אפשר לדעת ודאי. אך אין שום ראיה מתי ניקדו אותם.

שאלה מהקהל: אבל לפני כמה שנים יצ"ל חוברת שכתב הרח"ש בעניין סימוני ס"ת דידן, וכתוב שם בשם מהר"ח כסאר שסימונים אלה הם כבר מזמן עזרא הסופר?

דברים. לצערנו כאן זה אפילו פחות מרבע עמוד. עשר שיטין בלבד.

ראשית, אפשר לראות עד עכשיו את החריצה של שרטוט, רואים איך הוא עמוק, עד היום זה בולטת צורת השרטוט. זהו ס"ת הכתוב על גויל. גם ראיתי זאת בס"ת קדמונים אחרים, כי עד היום ניכר השרטוט. אפילו שעברו מאות שנים. ישנם כאלה, שלא עשו זאת בצורה חזקה, אבל ישנם מאות ס"ת עתיקים, בהם רואים עד היום את החריצה, שזהו חרוץ עמוק. מהר"י ונה לא כתב ע"ג השרטוט עצמו, אלא קצת מתחת. הרי הפוסקים דנו בכך, ורואים שהוא ג"כ פשיטא ליה הכי. וכבר כתבנו בזה בשו"ת עולת יצחק חלק א'.

דבר שני, אין תגין בכלל. כידוע, מהר"ץ כותב בתשובה אחרת, כי בס"ת קדמונים לא היו עושים תגין. היום בזמנינו, וגם בתימן בדורות האחרונים, נפוץ לתייג שעטנ"ז ג"ץ, אבל ידוע שלפי שיטת הרבה קדמונים, שעטנ"ז ג"ץ זה רק במזוזה, וגם לא הכל, רק שי"ץ של 'שמע', וטי"ת של 'לטוטפות'. לא הכל. וזה רק במזוזה. כי מה שכתוב בגמרא [מנחות], אמר רבא וכו', המדובר לגבי מזוזה, אבל בס"ת ישנם תגין אחרים בכלל. ישנה אות שיש עליה שלושה תגין, וישנה אות שיש עליה ארבעה תגין, וישנה אות שיש עליה שבעה תגין, והמאירי אומר [בספרו קרית ספר] תשעה תגין, כגון באות שי"ץ. המסורת הזאת, התבלבלה. מכיון שהדבר צריך מסורת מדויקת, איפה עושים שלשה תגין, ואיפה עושים ארבעה, ואיפה עושים חמשה. כגון באות עא"ן, יכול להיות בצד ימין שני תגין, ובצד שמאל שלושה. אמנם ישנן רשימות מן הקדמונים, אבל נהיה בלבול בנושא הזה, כי זהו דבר שאינו מסודר. לכן אמרו, טוב, כיון שזה לא מעכב, נפסיק עם זה. הרמב"ם כותב כך בתשובותיו, שישנן ארצות שהפסיקו לכתוב את התגין, בגלל הבלבול במסורת. בדורות האחרונים, כבר הכניסו לעשות שעטנ"ז ג"ץ, ונכנס הנושא הזה. אבל רואים כאן בס"ת של מהר"י ונה, שאין שם תגין בכלל. לא עשה שום תג.

תשובת מרן שליט"א: אלו דמיונות שוא. חלומות באספמיה. אין להאמין שיצא כך מפי מהר"כ. אולי היתה אי הבנה. גם ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן תלמידו של מהר"כ, אמר לי שהוא לא שמע כזאת ממנו. והוסיף שבשנותיו האחרונות שאז באו ושאלו אותו בניתורה רבים שאלות, והוא כבר היה חלש, וגם לא הבין את שפתם, וענה הפוך מה שכתב בספרו וכו'. והם כתבו ופרסמו דברים מוזרים בשמו, ואין לסמוך עליהם.

בכל אופן, הדבר יוצא מפורש ממה שכותב מהר"ד משרקי בעל ש"ת"ז בשו"ת רביד הזהב [סימן א' דף ד'], בזמני עתה היה אצלינו ס"ת שהיה מורשם במקום האתנח וסוף פסוק, ולא נמנע שום אדם מלברך על קריאתו וכו' צריך לידע על מה סמכו יעו"ש. הרי מובן שזה דבר חדש שהתחיל כנראה בזמנו, ולא ידע אז להכריע אם הוא כשר או פסול. רק אחר כך בתש"בנו מהר"י [שם כ"ט] דן להכשיר, וכתוב שם שזה רק בקצת ס"ת יש שמרשימין במסמר במקום האתנח וכו' ואכמ"ל.

אבל הדבר החשוב ביותר כאן, זה לראות את מה שמהר"י זיע"א אומר, כי בספרי תורה של מהר"י ונה זצ"ל כתוב כך, יש לנו כעת את האפשרות לראות את האלפ"י האלה, באופן מעשי ומוחשי. אמנם לפעמים רואים אל"ף ברורה, כי השתנה קצת הכתב. הרי גם השני"ן שהוא עושה, זה לא כפי שעשו הקדמונים. הוא עושה שי"ן עם מושב, אבל הקדמונים עשו בלי מושב, והקו האמצעי הדביקו לאמצע הקו השמאלי, שם זה מחובר. מובא כך גם בספר הרוקח.

ובאות קו"ף, זה כבר לא דבוק. הקדמונים היו מדביקים [עיי' שיעור מוצש"ק נשא התשע"ה, ומוצש"ק בהעלותך התשע"ו, ומוצש"ק תרומה ה'תשע"ח, ומוצש"ק מצורע התשע"ט]. כאן מהר"י ונה לא מדביק אותו, השתנה כבר, אבל העניין של האות אל"ף עדיין נשאר, וגם באות צא"ד – זהו דבר מעניין, אמנם יש כאן בצילום רק צא"ד כפופה, אבל מסתמא הוא עשה כך גם בצא"ד פשוטה – רואים שזה כמו האות אל"ף,

דהיינו לא עשו זאת יו"ד ברורה, לפעמים זה ממש מחובר. במלים אחרות, יש בפנינו אילן גדול, ואפשר לראות זאת במו עינינו. הרי באות צא"ד, הראש הימני זה יו"ד, וגם בצד השמאלי יש יו"ד, בכתובה הרגילה המצויה. אבל מי שיראה, אצלו זה בשיטה, אין כאן ראש' בכלל. אין אצלו וא"ו, אלא קו ישר, מושך אותו בלי בליטה בכלל.

לגבי האות חי"ת, אני רואה שהוא עושה בלי חטוטר, בדורותיהם עדיין היו עושים כך. העניין של חטוטר, לעשות חי"ת של רבינו תם, זה נכנס כנראה רק יותר מאוחר. הם היו עושים אות חי"ת פשוטה ורגילה. חושבני כי בזמן מהר"י כבר עשו זאת, בזמנו הדבר כבר היה נפוץ, כך נראה לפי המגילת אסתר' אשר היא כנראה בכת"ק של מהר"י, שהבאתי צילום ממנה במגילת אסתר שהוצאנו לאור בס"ד עם בינה במקרא, קל וחומר שעשו יודי"ן ממש באלפ"י, וכדומה. שם רואים שכבר עשה זאת כך הוא בעצמו.

שאלה מהקהל: מה לגבי הקוץ של יו"ד?

תשובת מרן שליט"א: לא עשו קוץ של רבינו תם. אולי לפעמים יש, אבל בדרך כלל אין. במלה יצחק ל' רואים קצת, אבל הרבה פעמים לא. לא נראה שהדבר במכוון. אולי נראה כי לפעמים הדיו ירד מעצמו. לפעמים נראה ודאי שאין.

חבל, אם היינו זוכים ליותר דפים, לראות גם כיצד הוא עשה את האותיות הלפופות והעקומות, וכדומה. אבל לביתיים, לכל הפחות יש לנו משהו כזה.

שמחתי מאד על הדבר הזה. בבחינת, טוב מראה עינים [קהל ו', ט']. שנראה מול עינינו דוגמא מוחשית, על מה שמהר"י זיע"א העיד. ואולי גם יודמן לנו ס"ת של מהר"י בשירי זצ"ל, גם הוא ספרא רבא דאורייתא.

וכפי שאמרנו, הדבר בא לחזק את מה שבס"ת אנחנו לא פוסלים. פעמים רבות ישנן שאלות לגבי ס"ת כאלה, והכלל הוא כי מה שלא משתנה צורת האות, לפי שיטת מהר"י המיקל

שערי יצחק – השיעור השבועי

למטה. כגון בס"ת זה של מהר"י ונה, אני רואה כי במלה 'לזקוני' הוא עשה כך באות זא"ן. גם רואים זאת בעוד ספרים ישנים. דבר זה, כבר נעלם. בס"ת בזמנינו אין את זה. אבל הם, אף פעם לא יטעו בין וא"ו לזא"ן, לפי הכתיבה שלהם. בכל אופן, זאת מסורת הקדמונים.

גם אם נאמר שאנו נחמיר, כפי שנראה גם ממהרי"ץ, כי הוא רק מתרץ זאת, הוא לא אומר שכך ההלכה לעשות לכתחילה, אבל לדעת כי נפק"מ אם יודמן בכתיבה דבר כזה, אפילו בספר תורה חדש, לא לפסול אותו, כי ההלכה לא השתנתה בגלל זה. הכי הרבה, אנחנו מדקדקים, לצאת לכתחילה יד"ח כל השיטות. אבל מה כשר ומה פסול, זה נשאר כנתינתו מסיני, לא השתנתה ההלכה בגלל הדבר הזה. וכמ"ש בס"ד בשלחן ערוך המקוצר סימן כ"ג סעיף ב'.

שאלה מהקהל: מתי חי מהר"ר יצחק ונה?
תשובת מרן שליט"א: לפני כשלוש מאות וחמשים שנה.

והשם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, ויתן בליבנו אהבתו ויראתו, אכ"ר.

בהרבה דברים בענייני צורת האותיות, כי זה מבוסס על פי ההלכה, עפ"י שיטת הרמב"ם והמאירי ועוד כמה ראשונים.

שאלה מהקהל: ישנם ספרי תורה שלא רואים בהם הבדל בין האות דל"ת לאות רי"ש.

תשובת מרן שליט"א: נכון. ההבדל הוא לא חזק. הם לא עושים עקב, אלא רק זוית. אבל כך הוא הדין, וזה כשר לכתחילה.

שאלה מהקהל: ישנם ספרי תורה שיש בהם וא"ו ארוכה כמו נו"ן פשוטה.

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל לא ממש, לפעמים הוא"ו קצת ארוכה, אבל בכל זאת ישנו הבדל. כי את ראש האות נו"ן פשוטה, הם מושכים מימין לשמאל. כמו שהוא הנו"ן פשוטה בדפוס. דהיינו, הוא לא יורד מצד ימין, אלא הם עושים ככה [מרן שליט"א מדגים זאת], מזיזים את הקולמוס, ומושכים הקו הארוך כלפי מטה, וממילא ישנו הבדל בולט. אינו דומה כלל לאות וא"ו, שהרגל מתחילה ויורדת מצד ימין.

כמו למשל, לגבי האות זא"ן והאות וא"ו, אף פעם אצלם לא תהיה טעות ביניהם, כי את האות זא"ן, הם עושים עם בליטה עבה לצד ימין

לזכרם ולעילוי נשמתם של

דודי כהר"ר ישראל זצ"ל, ודודותי מרת סעדה ומרת רומייה נע"ג.

ואלו ההספדות שנשא כב' אבי מורי שליט"א בפטירת אחיו הנז':

יום יקרה וצפירת החפארת :

אביר הרועים גולת הכותרת :

צמרת הארז וגפן אדרת :

אבן יקרה ודר וסוחרת :

גולתה הועלתה ברוח סוערת :

לזאת יחדד לבי ויתר ממקומו עם כבוד ויותרת :

כי נפלה עטרה ראשי וגדלה אשי למעי חומרת :

וכצירי יולדה צירים אחזוני וכמין צמרמורת :

חס לבי בקרבי בהגיגי אש בושרת :

איך מיהר קרץ, קפץ ופרץ שורה מסודרת :

ואיך נזמר אשכול, לזמן מועט ושעה עוברת :

ואבדה מרגלית חביבה על בעליה מאד ונהדרת :

גמר אומר בעל שפת יתר צחה אר"ש לו מטהרת :

על כן מלאו מחני חלחלה ויללה סביבי חונה ועושרת :

ודמעתי על לחיי שפוכה וניגרת :

עד כי חשש כחי ומוחי כביצה מוזרת :

ונפשי נקעה מעלי לאיש חמד מחזרת :

לכן קראן לי מרה כאשה כצירה ומצטערת :

כבחולה מייללת על בעל נעורים ושק חוגרת :

על ציץ נזר אהיעז"ר פני קבצו פארור הראוני שאני שחרחורת :

יען עמו כל עיוני והיה קיום נפשי מחנק בוחרת :

עחה אשב בדר ואדום אעטה מעפורת :

ופרע ישולה לא יעבור עליו תער ומספרת :

נעתקתי מעיוני בחסרוננו דעתי מאד נעכרת :

עונותי ענו בי מאנתי להקשיב ונחתתי כתר סוררת :

לכן השליך משמים ארץ תפארת : ישראל :

אלכאלק אלצחית פעלה אלדי כל סלירה באלחכם, אלטאיק דו אלמאנה לא

גור ענדה הו אלעדל אלמסתקים: (-תפסיר פס'הצור תמים וגו') :

סאר מני וראח, בחאב אלאשראח, סיד אלגואני : יא תור יא נטאח, אכחרת

אלאגראח, פי כל מכאני : יום צנוי רקד, וצאר מפתקד, סמח אלבנאני :

גאב דהני וזאג, קטרי ואלדמאג, דרבה' לסאני : שרבי ועיישי, באכר וא

'לעשי, מא זאד הנאני : בצוח נאעי, תגרי דמועי, עלא וגאני :

לזיין אלחאגב, עלייא ואגב, כתר אלמקאני : בקיה למתחן, קלבי לה יחן,

דאים זמאני : מן חין קפא, וצאר מכתפא, זאלה ארכאני : נהב תאג

אלדין, דפן ביין אלטיין, אלחמד ללאלאה מא לה תאני :

=====
ת. נ. צ. ב. ה.
=====